

LITERATURA I PENSAMENT EN EL TOMBANT DE SEGLE XIX- XX
JOAN MARAGALL, POETA I PENSADOR

(Un estudi per a l'educació en valors en l'ensenyament secundari)

Pere Maragall i Mira

IES Menéndez y Pelayo

Àrea de Llengua, Departament de

Llengua Catalana i Literatura

Curs 2000-2001

LITERATURA I PENSAMENT EN EL TOMBANT DE SEGLE XIX- XX
JOAN MARAGALL, POETA I PENSADOR
(Un estudi per a l'educació en valors en l'ensenyament secundari)

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	4
JOAN MARAGALL. VIDA i OBRA. APROXIMACIÓ A UNA BIOGRAFIA EXTERNA I A UNA BIOGRAFIA INTERIOR.	6
APROXIMACIÓ A LA FIGURA DE JOAN MARAGALL COM A PENSADOR .	13
ELS TEMES, IDEES-FORÇA, VALORS QUE APAREIXEN ALS TEXTOS EN PROSA DE JOAN MARAGALL.	20
EL TEMA DEL “PARTICULAR-UNIVERSAL”	25
EL TEMA “TERRA- ESPERIT” L·LIGAT AL TEMA DEL “PROGRÉS”	27
EL TEMA DELS INSTANTS-ETERNITAT.....	30
EL TEMA “CONTRA-ARTIFICI”. SOBRE LA PURESA I L'ESPONTANEÏTAT EN LA POESIA.....	34
ANNEX II. PROPOSTES D'ACTIVITATS PER A ALGUNS ARTICLES	37
PER L'EMPORDÀ.....	38
LA PAZ DE LOS CAMPOS.....	42
EL INGENIERO.....	48
LES TRES PREGUNTES*	56
LA CIUTAT DEL PERDÓ *	62
LA PANACEA	68
BIBLIOGRAFIA BÀSICA.....	73

INTRODUCCIÓ

Aquest treball inicialment pensat amb un abast més ampli s'ha concretat en un buidat més o menys exhaustiu d'un autor que va viure plenament el canvi de segle i que és un exponent de primer ordre pel que fa a literatura i pensament. El gruix del treball el constitueixen les fitxes del buidat que han de permetre una localització ràpida dels textos i la seva classificació per temes segons els valors inherents a l'obra de Joan Maragall, que considerem plenament vigents en aquest tombant de segle que estem vivint i que pot constituir una bona aportació en el context de crisi de valors que es constata entre les noves generacions. Aquests textos tenen la particularitat, a més, de procedir d'un autor del país, de la pròpia tradició, que representa una veu qualificada, en literatura i pensament, en el moment de la transició cap a la modernitat de la nostra cultura. Per tant té l'interès de la proximitat cultural, de l'arrelament en el país de tal forma que pot contribuir entre moltes altres coses a la consolidació d'una bona consciència identitària. Tot i que és un autor relativament conegut actualment i que molts dels nostres alumnes llegeixen, comenten i memoritzen en algun moment del seu procés d'aprenentatge algun dels seus poemes, té aquesta vessant del pensament exposat en articles sobretot i també en altres tipus de textos, discursos, pròlegs i correspondència, que no és gaire conegut i que crec que val molt la pena de divulgar. Aquesta és la idea que m'ha esperonat en el treball una mica rutinari del buidat dels articles. A mesura que he anat avançant en aquest camí he anat confirmant l'interès de molts textos, alguns coneguts pels especialistes i altres no tant, que configuren el gruix del pensament maragallià.

El treball consta de les parts següents:

- Una introducció a la figura i l'obra de Joan Maragall en el context del tombant de segle, fent esment de la seva biografia externa però també, una mica, del que podríem anomenar "biografia interior". Una presentació de Joan Maragall com a intel·lectual "modern", al·ludint a les seves idees i intuïcions més importants, no només en el camp de la literatura, sinó en el pensament cívic, religiós, etc. Una enumeració comentada de les idees força

del pensament maragallà que servirà per treballar millor amb les fitxes del buidat

- Un apartat “d'instruccions” per al bon ús de les fitxes, amb les seves “aplicacions”, les diferents perspectives de classificació, per ordre alfabètic, cronològic, per àrees del currículum, i per temes o paraules-clau.
- El gruix de les fitxes amb els seus corresponents resums i la llista de paraules –clau.
- Una tria d'algunes fitxes corresponents a textos significatius, amb les propostes d'activitats d'acord amb l'educació en valors més directament aprofitables en les diferents àrees i situacions educatives adequades.
- Bibliografia

JOAN MARAGALL. VIDA I OBRA. APROXIMACIÓ A UNA BIOGRAFIA EXTERNA I A UNA BIOGRAFIA INTERIOR.

Joan Maragall i Gorina, nascut el 10 d'octubre de 1860 al número 4 del carrer Jaume Giralt del barri de Ribera de Barcelona, és una personalitat de la qual podem dir que és un representant emblemàtic del tombant de segle a Catalunya i en el context del pensament europeu. La seva maduresa personal i literària coincideix de ple amb l'última dècada del segle XIX i la primera del segle XX. Va morir a la seva casa del carrer d'Alfons XII, 79, al barri de Sant Gervasi, el 20 de desembre de 1911

VIDA

Aquest autor tan influït pels romàntics, alemanys o no, va portar una vida relativament tranquil·la i “aburgesada”, molt poc “novel·litzable”. Per això, en el seu cas, té més interès la biografia “interior” com la que va intentar el seu fill Gabriel que va servir de base a l'estudi de l'evolució del seu pensament que va escriure Eugeni Trias (*El pensament de Joan Maragall* Banc Urquijo Edicions 62 Barcelona, 1982). El periodista Gaziel va escriure (Pròleg al Vol. X de les O.C. de Joan Maragall Edició dels Fills, Barcelona 1931) que es podia trobar un cert paral·lelisme entre Maragall i el seu admirat Goethe. Aquest havia estat anomenat “el gran volcà de Weimar”, en al·lusió a la intensa vida creativa i artística de “l'olímpic” alemany. A Maragall se'l podria anomenar el “petit volcà de Sant Gervasi.” Perquè sota l'aparença d'una vida endreçada i tranquil·la de burgès mitjà a la Catalunya industrial del tombant de segle, s'hi amagava un esperit incandescent, una “ànima a flor de cos” com ell havia dit de Novalis, el gran romàntic, amb qui havia trobat – malgrat el temps que els separava – una gran afinitat. És per això que seria molt limitador, en el seu cas, anar resseguint per ordre cronològic els fets externs de la seva vida, tot i que en aquest sentit encara està per fer la “gran biografia”, és a dir, l'obra erudita i exhaustiva que treballi amb tots els documents disponibles per donar compte dels mínims fets biogràfics i que serveixi de base per a d'altres estudis aprofundits de la seva obra i el seu pensament. Hi ha diversos estudis biogràfics des que cap a 1927 Josep Pijoan va escriure *El meu Don Joan Maragall*, sense gaire documentació i refiant-se de la seva memòria. Com em deia un conegut fa poc, aquest llibre

més que una biografia seriosa és la història d'una amistat escrita amb l'entusiasme i l'efusió de qui va ser l'amic íntim de Maragall en els deu últims anys de la seva vida. Els errors que hi apareixen queden transcendits per l'interès de l'evocació directa i propera de l'etern inquiet que fou Josep Pijoan. Josep Pla, J.M. Corredor, Pere Coromines, Juan Chabás, els escrits dels fills Joan Anton, Gabriel i Jordi Maragall, i especialment la petita però suggerent biografia de Maurici Serrahima de l'any 38. Caldria afegir les notes biogràfiques que apareixen com a introducció a estudis pròpiament literaris, o com a introducció a antologies o edicions parcials de l'obra maragalliana. Les notes que apareixen en l'edició crítica de la poesia de Joan Maragall a càrrec de Glòria Casals, o les seves "Deu rutes literàries" de Joan Maragall, van completant la visió que puguem tenir del poeta en les seves vicissituds biogràfiques. També els treballs de Joan Lluís Marfany sobre el modernisme i com a introducció a estudis i edicions parcials de l'obra poètica, i el seu treball inclòs en la *Historia de la Literatura Catalana* en onze volums, dirigida per Riquer / Comas / Molas. Són interessants les cronologies aparegudes: la que hi ha al volum XXV de l'edició de l'obra completa que s'anomena "edició dels fills", volum aparegut l'any 1955 dirigit per J. Solervicens, i que apareix també al Volum 1er. Obra Catalana, de les Obres Completes publicades per l'Editorial Selecta, que són les obres de referència utilitzades en aquest treball. Una altra cronologia indispensable és la que apareix com a apèndix en forma de "Taules cronològiques" a l'edició del poema "El Comte Arnau" a cura de Joan-Lluís Marfany, a Edicions 62, col·lecció Antologia Catalana, primera edició 1974. Aquesta combina les dades biogràfiques amb una taula de "fets històrics" i una altra de "poesia" universal.

Es conserven pocs testimonis de la infantesa de Joan Maragall, germà petit de tres noies, com no sigui el poema "Sol, solet" que evoca el carreró estret, carrer de Jaume Giralt al barri de Ribera, on la seva família tenia casa i fàbrica. A les Notes Autobiogràfiques dels 25 anys recorda també la seva fantasia i fervor d'infant, que amb molt pocs elements podia enlairar-se fins a l'excelsitud. Consta que va ser un bon alumne en el seu batxillerat i poca cosa més. En acabar els estudis secundaris comencen uns anys que recordarà després amb disgust perquè el seu pare el col·loca d'aprenent a la fàbrica. Es refugia en lectures de novel·les romàntiques i fa dos viatges, un a Andalusia i

Madrid i l'altre a Marsella i París, que són com dos oasis enmig de la infelicitat d'aquells anys. Finalment el conflicte es resol quan el seu pare accedeix que es matriculi a la Facultat de Dret. Comença una nova època com a estudiant universitari i amb un bon cercle d'amics . D'aquests anys sí que tindrà molt bon record la resta de la seva vida i alguns d'aquests amics els conservarà fins al final. Quan acaba la carrera entra en un temps de desorientació i desànim. És quan escriu les seves Notes Autobiogràfiques dels 25 anys que acaben parlant d'indolència i pessimisme. Fa una certa vida social, algunes temptatives de treball com a advocat, però no serà fins al final de la dècada dels 80 que començarà a sortir del túnel: dos fets decisius marquen l'assoliment d'una nova estabilitat. Per una banda l'entrada com a redactor al "Diario de Barcelona", al costat del director Mañé i Flaquer. Per altra banda el prometatge amb Clara Noble amb qui es casarà l'any 1891. Abans ha passat per un pre-prometatge amb una altra noia de la colònia d'estiueig de Puigcerdà i ha estat una temporada treballant de valent en l'empresa del seu pare perquè aquesta havia arribat al punt de la fallida. Aconsegueix no només remuntar l'empresa sinó millorar la seva situació. Ara bé, declara solemnement als seus amics i al seu pare que mai més tornarà a fer una feina com aquella. Resolta de moment la situació econòmica de la família, l'entrada com a periodista del "Diario" i sobretot el seu casament amb Clara Noble li donen una estabilitat que coincideix amb la seva maduresa literària. De fet un poema escrit el 1888, "l'Oda infinita" marca, segons els estudiosos, el pas de la seva "prehistòria" a la seva "història" literària. Vindran anys de vida familiar i de vida social relativament intensa.

Canvis de domicili seguint l'orientació expansiva de la ciutat d'aquells anys, fins a arribar al domicili definitiu de la torre al número 79 del carrer d'Alfons XII , al barri de Sant Gervasi l'any 1899. Molts fills . Estiueigs a la muntanya. Algunes excursions memorables pel Pirineu amb amics. El 1895 es publica el seu primer llibre de poesia "Poesies", si deixem de banda aquella edició limitada que li havien regalat els seus amics amb motiu del casament. Eclosió doncs, com a poeta, encara no gaire conegut, i com a periodista respectat i llegit per un ampli sector de la burgesia barcelonina. Arribem així a la ratlla del tombant de segle quan coincideixen històricament dos fets que influiran de forma decisiva en el poeta, pensador i ciutadà Maragall, sempre atent i receptiu a les

notícies que li arriben de la natura i el paisatge, de la ciutat, del país i del món en general. Aquests dos fets són, per una banda, l'anomenat "Desastre" del 98, la pèrdua de les colònies d'ultramar, Cuba i Filipines, amb tota la reacció desmoralitzada dels intel·lectuals castellans, i per altra banda, la cristallització del catalanisme polític en uns partits nous i en victòries electorals que permeten parlar d'uns anys esperançats i optimistes a Catalunya. El 1900 es publica el llibre de poemes *Visions&Cants* que representa l'aportació més important des del punt de vista artístic, literari i simbòlic al naixent catalanisme polític. En les "Visions" hi ha els personatges llegendaris de la diguem-ne mitologia catalana, tractats de forma sintètica i moderna, o en tot cas, d'una forma que supera la visió històrico-romàntica de la Renaixença. Entre aquestes figures sobresurt la del Comte Arnau que serà un personatge de molt rendiment en tota la creació poètica de l'autor, i que anirà reapareixent més endavant. També donarà lloc a la col·laboració amb el músic Felip Pedrell, que compondrà una òpera amb el text del poema. Els "Cants" per altra banda, a part dels himnes més o menys patriòtics i exultants, inclouen els "Tres cants de guerra" que representen la posició maragalliana en relació a la Guerra de Cuba i el Desastre de 1898, i que vénen a completar el que ha anat dient en els seus articles d'aquells anys. Són importants per veure-hi la posició diferenciada, i "distanciada", en relació a l'actitud més pessimista dels intel·lectuals castellans. És a l'octubre del 1900, precisament, que Maragall fa una estada d'un mes a Madrid, a partir de la qual encetarà correspondència amb intel·lectuals castellans i col·laboracions amb revistes madrilenyes.

Els primers anys del segle segueix col·laborant amb el *Diario*, però aviat hi haurà discrepàncies amb la nova direcció, un cop mort Mañé i Flaquer. Hi tornarà una breu temporada sota la direcció de Miquel dels Sants Oliver. Són anys en què Maragall és reclamat de totes bandes, per fer discursos i allocucions, pròlegs, endreces i apadrinaments diversos. També són els anys del seu discurs com a President de l'Ateneu, el seu "Elogi de la paraula" on d'una forma molt poc sistemàtica exposa el nucli de les seves idees estètiques. També serà reclamat per formar part de les llistes electorals de la Lliga, però ell declinarà l'oferta una i altra vegada. A part de la fidel correspondència amb Antoni Roura, el seu millor amic, registrador de la propietat, que durarà fins a la mort d'aquest, lligarà forta amistat amb Miguel de Unamuno de la qual és fruit

una correspondència molt interessant. Però potser l'amistat més “desvetlladora” des del punt de vista poètic i intel·lectual és la que manté amb un jove inquiet, Josep Pijoan, amb qui té llargues converses i amb qui fa estades a la masia “La Figuera” del Montseny.

Els estius d'aquests primers anys del segle, agafa el costum de fer unes setmanes a un hotel de la vila balneari de Cauterets, al Pirineu occità prop de Lourdes i Tarbes, per recomanació del doctor Robert. Són estades sol o amb algun parent, que li permeten d'aprofundir alguns temes recurrents del seu pensament, lluny de les sol·licitacions de la vida social i pública a Barcelona. Completarà els estius amb estades prop del mar amb la família, ja molt nombrosa, a Blanes i a Caldetes, on escriurà alguns dels seus millors poemes de paisatge, amb el tema del mar i la natura costanera. Hi ha dues dates significatives, en aquests últims anys de la seva vida, pel que fa a esdeveniments històrics que provocaran reaccions importants en les posicions maragallianes: l'any 1906, any de la Solidaritat Catalana, de la màxima eufòria catalanista unitària, i l'any 1909, quan pel juliol es produeix la “Setmana Tràgica”. Aquests fets tindran repercussions fondes en les seves idees sobre el catalanisme, la burgesia barcelonina i la ciutat en general, des del catalanisme intervencionista a Espanya de “l'Himne ibèric” fins als articles cívics i religiosos escrits arran de la “Setmana” de juliol del 1909 i la seva actitud més radicalitzada pel que fa al catalanisme i a la defensa de la pròpia llengua, dels últims temps.

Però alguns estudiosos han detectat un canvi de to important cap al 1907 en la seva poesia i escrits en general, que fa més referència a aquella biografia “interior” de què parlàvem . La seva trajectòria espiritual arriba a profunditats insospitades coincidint amb alguns fets que afecten la seva vida personal i també social en un sentit d'una més gran solitud o aïllament. Alguns articles i poesies d'aquests anys són testimoni de la fondària de la seves intuïcions, que no deixen de ser en cap moment la continuació i aprofundiment dels temes que sempre l'han preocupat, i que ja apareixien als primers poemes de la maduresa: és el seu vitalisme d'arrels nietzscheanes, o aquesta confiança en l'últim reducte del fons de la persona, que ell devia haver experimentat al llarg de la seva vida en els moments dels tràngols més forts, i que va lligat a la

seva religiositat cristiana que passa per èpoques més o menys heterodoxes, però que respon a un temperament mediterrani, molt marcat pel meravellament davant la bellesa natural, els paisatges, etc. És aquesta constant afirmació de la bondat i la bellesa de tot allò que ens arriba pels sentits corporals el que queda posat en qüestió per alguna intuïció o pressentiment difícil de precisar, que aguditza la tensió que ell havia expressat com al seu desig de sempre de “lligar lo temporal a lo etern”. I es manté fidel als seus pressupòsits vitalistes en la nova perspectiva. El rumb dels esdeveniments personals (la mort del seu amic Roura, la marxa de Pijoan) s’ajunta al seu relatiu aïllament en el context cultural i polític: desautoritzat implícita o explícitament per les noves generacions noucentistes, enfrontat als polítics de la burgesia catalanista amb motiu de les reaccions davant la Setmana Tràgica de 1909, aprofundeix en les seves intuïcions de sempre. Les tensions interiors devien arribar fins a uns límits que no podem imaginar. I en el seu esforç de sempre de recuperar l’equilibri i la serenitat, d’expressar-se sempre “en positiu”, que diríem avui, li surten els poemes i els escrits que a una mirada poc atenta apareixeran com la simple continuació dels poemes exultants de la seva primera maduresa, però que en realitat deixen traspuar un cert to de perplexitat. Les interrogacions del “Cant Espiritual”, per exemple. O un cert to d’increpació cap als seus contemporanis, als quals veu dispersos, dissipats, desorientats. O una nova radicalització de la seva posició catalanista, decebut per l’evolució dels esdeveniments a Espanya i a Catalunya després dels moments unitaristes i eufòrics de la Solidaritat Catalana. O un to gairebé profètic quan continua cridant contra “l’Esperit d’Abstracció”, contra la despersonalització, l’estatalisme... I contra la “supèrbia “ de la raó que en el pensament occidental havia separat sempre cos i anima...

Ens hem referit a una intuïció, a un pressentiment, a una experiència fonda en l’àmbit de l’esperit, com a desencadenant d’aquest canvi de to. Ell era el poeta de la plenitud, de l’optimisme de “l’ésser”, dels “instants-eternitat”, del vitalisme no exacerbant sinó amarant d’un gran respecte pel transcendent ... Arribats en aquest punt ens atrevim a esmentar les experiències dels grans espirituals de la tradició cristiana (els Pares del Desert i altres) quan parlen de l’experiència agraciant de la “memòria de la mort”, no en el sentit del record i el pensament que hem de morir, sinó quan parlen d’aquella “sensació espiritual”

que seria com una mena d'engoliment total en el "no ésser". Potser és aquesta l'experiència que podia provocar el més gran daltabaix en el poeta de la plenitud de "l'ésser", del vitalisme profund i insistent, de l'afirmació de la bellesa natural per damunt de tot. I portar-lo a una radicalització en l'afirmació dels valors espirituals i personals sense renunciar a tota la part corporal i sensorial en què no podia deixar de creure. Només és una hipòtesi difícilment comprovable. Però el fet que , en els últims temps, confessés a J. Puig i Ferrer que potser no faria ja més poesia sinó assaigs a l'estil dels místics, és indicatiu de la profunditat de les seves experiències interiors.

I en aquests últims anys no deixa de treballar i participar en les tasques que el sol·liciten. Des de la traducció dels Himnes Homèrics amb en Bosch i Gimpera, la redacció de l'obra teatral Nausica, fins a la col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans.

Pel novembre de 1911 cau malalt. No se sap massa d'on li ve el mal però es troba desmillorat i decaigut. Ell mateix diu que no confia gaire en els remeis mèdics. El 20 de Desembre moria voltat dels seus a la seva casa de Sant Gervasi. "Quina mort més dolça!" i "Amunt, amunt!" són les seves darreres paraules.

APROXIMACIÓ A LA FIGURA DE JOAN MARAGALL COM A PENSADOR

Ens atrevim a qualificar Joan Maragall d'intel·lectual "modern", no només "modernista", que seria reduir-lo a un àmbit potser massa local. I és un intel·lectual modern, per exemple, pel que fa a la seva concepció de la poesia, aquesta concepció que enllaça amb el primer Romanticisme: Goethe, Novalis..., considerant les idees d'aquests autors com una obertura i evolució en la concepció de la poesia que encara, en el fons, ens segueix marcant avui, si superem les opinions devaluadores i tòpiques sobre el Romanticisme que el redueixen a un simple subjectivisme.

També podem considerar Joan Maragall un intel·lectual modern per la seva obertura als pensadors europeus que donen el to de la "fi de segle": Ibsen, Ruskin, Nietzsche, Emerson, Carlyle... i amb connexions insospitades amb Spinoza, Sant Agustí.. (veieu el llibre d'Eugeni Trias "El pensament de Joan Maragall" Ed. 62 Barcelona, 1982). Lúcid i conscient pel que fa a les limitacions del progrés encetat amb la industrialització, admirador de la natura com a burgés ciutadà que descobreix el paisatge i s'hi encanta.

És un "burgés il·lustrat" en la mesura en què ho podia ser un burgés català d'aquella època, i potser fins i tot superant aquella mesura. És ell qui dona el pas, en poesia, - i potser també una mica en prosa, - cap a la modernització o actualització del català literari- utilitzant el català de Barcelona sense massa preocupacions "lingüístiques". Amb coneixements de l'alemany (per poder llegir Goethe en l'original), de l'anglès (après tot festejant amb Clara Noble), i del francès (era obligat llegir la "Revue des Deux Mondes" per estar al dia).

També tenia coneixements prou amplis de música fins a poder tocar el piano amb una certa solvència i formar part dels grups de melòmans més destacats de la ciutat. Però tota aquesta cultura, mai sistemàtica ni erudita, li serveix per a la formació de la seva personalitat com a poeta i com a pensador inspirat, una mica anàrquic però que va seguint el fil d'unes intuïcions sempre més i més aprofundides. Cultura que li servirà per eixamplar la seva sensibilitat i el farà més capaç d'estar atent a tot allò que s'anava produint en el seu entorn, familiar, d'amics, ciutat, país, món... I li permetrà d'anar expressant de tant en tant algunes paraules d'orientació, d'elevació, adreçades als seus contemporanis. Paraules que, en molts casos, poden traspasar la barrera del temps i les podem sentir com adreçades a nosaltres avui, cent anys després.

Un cop resoltes les seves crisis de joventut, de desorientació i desànim, indolència i pessimisme, i arribat a la seva maduresa personal i literària coincidint amb el seu casament amb Clara Noble i la seva entrada com a redactor al Diario de Barcelona, seguirà el camí d'una actitud receptiva i admirada del món que l'envolta, sentint-se segur en el seu fons més íntim, en aquest nucli últim de la persona que tot ho acaba transformant en serenitat i pau.

Sobre aquestes bases essencialment vitalistes i optimistes, temperades per una intuïció del transcendent ("l'ocell d'ales immenses que nia en l'eternitat", de "L'Oda infinita" de 1888), serà capaç d'incorporar el pensament de Friedrich Nietzsche, i d'altres pensadors que corresponen a la reacció "irracionalista" i neoromàntica de la fi de segle a Europa, reacció que apareix com un efecte del qüestionament o crisi de la fe positivista en el progrés indefinit i linial, en la raó i el científisme a ultrança. Ben aviat, en els seus poemes, bandejarà el "decadentisme" propi de la "moda" modernista i seguirà el seu camí amb un estil propi bàsicament vitalista i antiretoricista que a vegades el farà caure en el prosaisme, però que donarà alguns versos definitius.

Més endavant descobrirà les seves afinitats amb l'ultraromanticisme de Novalis i hi trobarà el ressò adequat a les seves idees sobre el llenguatge poètic: aquell llenguatge que li arriba al poeta per inspiració en determinats moments especials, després d'una visió o contemplació intensa (del paisatge, per exemple). Concepció gairebé "sagrada", la seva de la "paraula viva" i que permet de destriar aquells fragments verament poètics en les obres de la poesia universal: són aquells fragments, versos, frases, en què de forma gairebé impensada el poeta expressa "coses" (imatges, situacions, sentiments) de l'única manera en què poden i han de ser expressades en una determinada llengua. O dit d'una altra manera, aquells versos, frases... en què l'expressió del poeta coincideix amb aquell ritme viu, que pertany gairebé diríem a la realitat "transfigurada", i que ens fa connectar com a lectors o oients, si estem en un estat d'ànim adequat, amb aquella realitat que és el rerefons autèntic de la realitat aparent: aquella expressió que aconsegueix donar-nos la visió de la realitat unificada, podríem dir, per la claror divina. O simplement, seguint també els criteris que Maragall aplicava, aquells fragments, obres, que ens

donen una visió completa de la vida, i ens intensifiquen la nostra pròpia. Que ens fan sentir intel·lectualment i sentimentalment vius.

Estudis recents de les “teories” estètiques de Maragall (Quintana, Pla i Arxé, Cairol) ens demostren la seva importància i modernitat en contrast amb el que s’havia cregut sempre. S’havia dit sovint que la poesia de Maragall era molt important però que la seva concepció poètica era d’un subjectivisme i una vaguetat insostenibles. (Ors, Pla, etc.) Ara es comença a reconèixer que bona part de les seves teories estètiques tenen un fonament i una modernitat que sobrepassen de molt les realitzacions concretes, és a dir que molt sovint les poesies no estan a l’alçada de la teoria poètica del mateix autor. I que per tant hem de valorar Maragall com a bon poeta però també i especialment com a pensador de gran categoria en el context del pensament europeu de la fi de segle. De fet, d’acord amb el que hem dit abans sobre la concepció del llenguatge poètic en Maragall, és evident que les realitzacions concretes no puguin arribar si no és en alguns casos molt excepcionals a complir el “desideratum” del que hauria de ser la poesia. I això és vàlid per a la seva poesia i per a la poesia en general.

Aquestes poques i bones intuïcions del poeta i pensador, amaren tota l’obra, poesia, articles, altres textos com els Elogis,... I permeten fer un recorregut ascendent que és el de la seva vida indestruïble de la seva obra. Els mateixos temes, les mateixes idees van sortint una i altra vegada, des del moment en què arriba a la seva maduresa personal i literària. És el mateix vitalisme inicial obert a la transcendència de “L’Oda infinita” (“m’han sigut “dictats” nous cants”), i de l’Excelsior, el que retrobem aprofundit després de l’anomenada “crisi” del 1907 de què ja hem parlat en un altre apartat. Reapareix en el “Cant Espiritual” , per exemple, tot i els interrogants i perplexitats que s’hi entreveuen.

És un vitalisme passat per tensions i conflictes interiors l’abast dels quals no ens podem arribar a imaginar, però que retroba sempre aquest nucli últim personal que tot ho resol en serenitat i pau. És justament aquest procés interior , que va passant per tribulacions que es van resolent en moments de més i més serenitat i pau – en proporció potser a la intensitat del tràngol- el que troba la seva correspondència o correlació en les visions del paisatge, del mar o la muntanya, en els canvis climàtics (“ beneïda sies , tempestat passada / perquè

fas alçar els ulls a la llum nova!” del poema “Després de la tempestat”), en els cicles estacionals i en la simbologia de les festes que s’hi celebren, i fins i tot, en la ciutat amb les seves lluites , turbulències i asserenaments, la ciutat que el poeta veu com un organisme viu.

En definitiva en la idea cristiana de la redempció pel dolor, que el poeta incorpora en molts dels seus textos, cívics, narratius i més lírics.

I és que aquest nucli últim personal en què es produeixen aquestes accions i reaccions, aquestes turbulències resoltes en serenitat i pau, és com un “microcosmos” extremadament sensible. No és per casualitat que Maragall tingués tan clara la idea de la singularitat, del respecte i veneració a allò viu que és allò singular i únic, personal, i que ho pogués extrapolar a la ciutat, al país... Podríem dir, potser, que Maragall havia connectat de forma extraordinària i gairebé privilegiada amb aquest fons personal insondable que tal vegada és la nostra imatge i semblança del Déu personal, i per això reclamava el màxim respecte i veneració per allò autèntic, viu i personal i sabia reconèixer i promovia aquest element viu i personal en els altres, amics, escriptors, i en la ciutat i els seus anhels . I per això escometia tan fortament contra tot allò impersonal, artificial, deshumanitzador, contra “l’esperit d’abstracció”, l’esperit de “turba”... (i cal tenir molt en compte, per entendre’l bé, que quan parla de “turba” parla indistintament de la turba obrera i de la “turba conservadora” és a dir de la burgesia catalana de la qual ell formava part però a qui no estalviava les crítiques més dures). És en aquest sentit que cal entendre les seves crítiques a la democràcia i el socialisme. Per això tampoc no podia sintonitzar amb el neoclassicisme i arbitrarisme dels noucentistes i la seva “ciutat ideal”. En certa manera s’anticipava : en els últims anys sembla conscient d’això i alça el to de veu en els seus articles. Es troba isolat, incomprès... ¿Com el podia entendre un món que anava cap als totalitarismes més sagnants, cap al sùmmum de la realització concreta de l’Esperit d’Abstracció , de la despersonalització fins al màxim terror i crueltat?

El nietzcheanisme arravatat del primer moment el feia caure en un cert fatalisme vitalista i preguntar-se si potser era necessària “una refrescadora vuelta a las grandes sinceridades de la barbarie” com deia en l’article “Las Leyes” de 1893. Però en d’altres articles posteriors (“La poetización de la fuerza”) s’adonava dels perills del culte i exaltació dels més forts (comentant

una obra de R. Kipling) i dels perills del vitalisme “excacerbat” , comentant un poema narratiu d’Apel·les Mestres en l’article “A propósito de un poema” de 1902.

En l’última etapa accentua més i més la idea del “treball interior” : “en las cosas espirituales, mejor trabajas para los demás cuanto más trabajas para ti mismo” com diu en l’article “La glòria y la fama” de 1908. Decebut potser del rumb que prenen els esdeveniments socials i polítics. I és curiós veure com aquesta tendència personal cap a un més gran aprofundiment en el propi esperit, l’extrapola també a les seves idees cíviqes: és el país, és Catalunya que ha d’enfondre encara molt més en la seva “ànima” abans de llançar-se a projectes “intervencionistes”, com havia cregut en els moments d’eufòria de la “Solidaritat Catalana”, quan va escriure l’Himne ibèric”. Hi ha un article curiós , un dels últims que va escriure , datat el 12 d’octubre de 1911, que es diu “Película espiritual” i que parla del cinema tot fent una consideració prèvia general sobre el progrés i com amb els invents del progrés material es dona com una llei inevitable que és el mal ús que se’n fa sempre : l’embrutiment de la gent amb el cine, en aquest cas. I diu: “Es esto, sin embargo, lo propio de todo progreso en la materia, al cual no corresponde su equivalente en el espíritu, y no corresponde nunca, sino que hay que hacerlo corresponder después.” Després d’unes consideracions interessantíssimes sobre el tipus d’històries i arguments que s’empassa la gent , amb l’únic desig que passin coses i que passin molt de pressa perquè no hi hagi ni la més mínima possibilitat de reflexió o contemplació. I això, reconeix, és el que demana la gent i no és responsabilitat de l’empresari (perquè l’únic que fa és adaptar-se com a tal a la llei del mercat) ni dels governs posant lleis o censure. És feina personal de cadascú en el seu ambient – i a això anava- d’educar els qui tingui més a prop en el sentit del bon gust artístic i de l’elevació espiritual en general. És el que ara seria aquesta necessitat urgent de transmetre el que podem anomenar una bona capacitat de discerniment per triar allò que convé a la nostra salut física i psíquica, espiritual. Tots podríem compartir avui les reflexions desesperançades-esperançades d’aquest intel·lectual del tombant de segle XIX-XX, que havia arribat a un punt crític de la seva trajectòria . Segons com, sembla pobra i de curt abast l’alternativa que proposa, el remei que finalment ens ofereix. No és una altra cosa que allò de “els petits canvis són

poderosos” en què han quedat tots els grans programes de les ideologies fortes que han dominat (i terroritzat) la humanitat durant el segle XX. Però tots sabem la feinada que ens dóna aquest combat interior, aquest treball previ i absolutament necessari per dur a terme qualsevol feina de “reforma social” (i totes les feines ho són, en una o altra mesura) amb una certa eficàcia i garantia de fer més bé que mal, i no amb l’únic interès d’augmentar la productivitat. És potser una opció que a la llarga s’ha de demostrar més rendible en tots els sentits: aconseguir de mica en mica canvis personals en profunditat, capacitat de reflexió i contemplació.

Contemplació que , també ho deia Maragall, és sempre “cap a enfora” i “cap endins” simultàniament, del paisatge, de l’obra d’art... i d’un mateix. És en aquest sentit que proposo els “VALORS” que ens forneix la vida i obra de Joan Maragall, a través dels seus textos, que he anat rastrejant en aquest treball, i que considero aprofitables en el context actual de crisi .

En un altre apartat es fa l’enumeració dels valors, temes o idees-força que han anat apareixent en el buidat dels articles i altres textos, amb una mica de comentari explicatiu. Hi afegeixo després alguns, pocs, textos íntegres amb les propostes didàctiques corresponents. En les fitxes del buidat es poden trobar d’altres textos amb algunes suggeriments breus d’activitats. Sóc conscient, amb tot, que això dels “valors” és quelcom d’imponderable i molt difícil de transmetre, com ho és , per exemple, el gust per la lectura i especialment en el món actual, tan mediàtic i immediatista. Potser aquestes propostes no seran gaire més que una variació del “comentari de text” tan bescantat avui. Probablement s’estan aplicant mètodes molt més eficaços a curt termini per a la transmissió de valors; em refereixo als mètodes de dramatització i debat, de discussió de dilemes morals, etc. de les “Habilitats socials” que s’ensenyen amb el programa de Competència Social elaborat pel professor Manuel Segura, per exemple. De tota manera , fa poc em va arribar a les mans un llibret interessant: *El tresor dels sabers oblidats* de Jacqueline de Romilly, que bàsicament defensa la teoria que gran part del que s’ha après a l’escola de forma més o menys tradicional o memorística, o amb altres mètodes més “significatius”, queda formant part d’una mena d’univers soterrat de la memòria, que mitjançant l’exercici i alguns mecanismes d’associació mental, pot ressorgir a la consciència quan la persona ja és gran. Evidentment, cal

trobar-se en una situació en què aquest “sabers” siguin necessaris i amb l'actitud d'interès per retrobar-los. Però d'alguna manera aquesta convicció que “alguna cosa queda” del que es va explicant i comentant a classe, si bé no constitueix una gratificació immediata per al professor, sí que permet pensar que tot l'esforç no és en va. I això venia al cas per justificar aquestes propostes didàctiques que deuen molt als mètodes tradicionals de lectura comprensiva, comentari, memorització, etc.

ELS TEMES, IDEES-FORÇA, VALORS QUE APAREIXEN ALS TEXTOS EN PROSA DE JOAN MARAGALL.

Continuant en la línia del que hem dit en els apartats anteriors podem anar destriant en el pensament de l'autor, a través dels seus escrits, els grans temes, les grans intuïcions, i les fidelitats irrenunciabls a aquestes intuïcions superant els moments de crisi: tot plegat allò que conforma una personalitat d'una integritat i una lucidesa que ja per si mateixa és un model, un exemple ètic que en el seu temps va influir, va commoure, i en algun cas va escandalitzar. Ens podem preguntar per la vigència i l'eficàcia que una figura d'aquestes característiques pugui tenir cent anys després. Ja he anat responnent abans aquesta qüestió. Crec que hi ha dos motius bàsics pels quals es justifica l'interès d'apropar-se avui a aquests escrits de fa un segle: per una banda el que deia el seu fill Gabriel en el llibre *Joan Maragall .Esbós biogràfic* (Ed. 62 Barcelona ,1988.) A la pàgina 146 diu: "Estranyament, els seus articles circumstancials tenen sempre una actualitat. Perquè la contingència no fou més que el motiu que posava en moviment un fons de sentiment comú a tots els homes." És a dir, són les grans qüestions que han preocupat sempre als homes i dones de qualsevol lloc i temps, les que surten o directament o indirectament en els seus articles, fins i tot en els més "circumstancials". Qüestions sempre actuals.

Per altra banda hi ha uns factors d'època i lloc que ens el fan més proper del que es podria pensar: la Barcelona i la Catalunya del tombant de segle XIX-XX havia entrat o estava entrant en aquesta modernitat que caracteritza el món occidental avui: el capitalisme industrial i postindustrial que ha sortit triomfant de les grans crisis del segle XX, després de totes les Grans Guerres i de totes les "caigudes" de tots els murs possibles. El món que ara en diem de la globalització ja es prefigurava embrionàriament en aquell tombant de segle. Per això fent les oportunes extrapolacions i adaptacions, fins i tot els aspectes més anecdòtics i contingents dels articles que comentem els podem comparar amb la nostra realitat quotidiana, la que viuen els nostres alumnes, i potser així es poden fer més entenedores unes reflexions que per altra banda són actuals en el sentit que pertanyen a aquesta esfera de la realitat que està per damunt de totes les contingències i que val la pena que els estudiants d'avui arribin , si

més no, a entreveure.

Fins aquí la justificació d'aquest buidat de textos de Joan Maragall i Gorina. Però si ens centrem en els temes pròpiament dits podem veure que la diversitat d'aspectes que van apareixent en els escrits, amb una orientació literària i cívica bàsicament, i que responen a una curiositat i un interès molt amplis, a una sensibilitat molt receptiva de tot el que li arriba des de fora: el paisatge, la ciutat, la cultura europea del moment, els esdeveniments polítics de Catalunya i Espanya, ...tot això està filtrat, en els textos de l'autor, per un punt de partença o de convergència de tots els interessos que podríem definir com un respecte i gairebé veneració il·limitats a un nucli íntim o fons personal, extremadament sensible, que està en un continu procés d'aprofundiment i elevació. A aquest fons personal es referia Maragall quan deia que no aspirava a fer "obres mestres" sinó a una "indefinida elevació i depuració de l'esperit" (la frase exacta, treta d'una carta al seu amic Antoni Roura del 1903, és : "*Tots tenim una feina essencial i igualment importantíssima en aquest món: la indefinida elevació i depuració de l'esperit*") i que és aquesta vocació i no només la de poeta inspirat la que s'expressa en "L'Oda infinita" de 1888 i en el poema "Excelsior" que va aparèixer com a epíleg del primer llibre de poesia *Poesies* de 1895. I és per això que en el cas de l'autor que ens ocupa no es pot destriar i separar la seva vida de la seva obra, com tampoc es pot separar la seva creació poètica dels seus textos periodístics i altres on trobem expressat el seu pensament. Jordi Maragall i Noble, el més petit dels fills de l'autor, ho expressava així en una conferència a la Universtat Complutense de Madrid amb el títol de "Joan Maragall : pensamiento y personalidad". "En Maragall poesía, pensamiento y vida tienden a ser a una misma cosa. Aquella afirmación de Kierkegaard según la cual entre el escritor y el existente debe haber la menor distancia posible, en Maragall se cumple casi perfectamente. Su poesía es vida y su vida es una expectativa anhelante de poesía." Encara que afegeix que aquell "casi" és molt significatiu. És el mateix Joan Maragall que sortia al pas de les pretensions d'unes coherències excessives i de les persones "totes d'una peça" com se sol dir: en un article ("La Estatua" del 25 de Març de 1907 que es troba a la pàg. 236 del vol. II de les O.C.)) contradiu justament els tòpics de les dites populars que porten implícit un menyspreu per les paraules (i recordem que ell tenia un respecte "sagrat" per la paraula) . Per exemple

“obras son amores y no buenas razones” ... Segons ell calia fer cas de la paraula inspirada, de la paraula “que porta esperit” independentment de la persona que la diu i malgrat el seu capteniment discutible. Està clar de tota manera que la seva vida, rubricada amb una mort exemplar, no dóna peu a aquesta mena d’investigacions tan preuades avui en què hom es rabeja a treure a la llum aquells fets que contradiuen, que minimitzen, que rebaixen, els valors literaris o de pensament d’un autor consagrat, amb un afany desmitificador lloable en principi , però que ens acaba fent perdre de vista els valors d’una obra per si mateixa.

En tot cas, i ja ho he dit en un altre apartat, avui s’està descobrint que els pensaments estètics de Maragall estan sovint per sobre de les realitzacions concretes de la seva poesia. I en aquest sentit també podem veure la distància entre la poesia més inspirada i la vida viscuda, tot i que aquests “moments de gràcia” o “moments de poesia” que es poden relacionar amb els “instants-eternitat”- ja en parlarem- constitueixen experiències que arriben a condicionar la “vida viscuda” i que expliquen tant la seva irradiació serena de què parlen els qui el van conèixer personalment, com les imprecacions gairebé profètiques dels últims anys, quan es troba isolat i incomprès i vol desvetllar els seus contemporanis. No hem d’oblidar mai, però, aquella afirmació categòrica del “Cant espiritual” : “Home so i és humana ma mesura...”

Però és que els homes inspirats i conscients d’aquest fons personal insondable poden arribar molt lluny en la seva “mesura humana”! Aquest punt de partença de què parlem, aquesta intuïció i respecte pel nucli últim o fons personal segueix unes vicissituds que es poden anar reconeixent en els escrits diversos, poesies, articles, cartes : és en tot cas un fons extremadament sensible que va registrant les circumstàncies i contingències exteriors, de la família, dels amics, del país, del món i que actua com un baròmetre fidel dels esdeveniments en aquests plans de l’existència, però que també segueix un curs propi i autònom , independent de la circumstància exterior i fidel a ell mateix : és a ell (i de retruc a tots els lectors) que van adreçades les primeres paraules de “L’Excelsior” : “Vigila esperit, vigila / no perdis mai el teu nord”. Aquest nucli personal que intueix “un nord” i s’hi dirigeix , va sent sotmès a fortes tensions, eufòries i depressions, però es manté vigilant i fidel a les intuïcions primordials, bàsiques, a les que torna una i

altra vegada i que expressa cap enfora només quan les paraules poden ser lluminoses, orientadores, encoratjadores (potser per això s'ha tendit molt sovint a veure una imatge "beatífica" i fins ensucrada del poeta). És difícil d'entendre aquest doble moviment del nucli anímic : obert i receptiu, atent a totes les manifestacions del món exterior, i alhora fidel a unes intuïcions que només poden sorgir de dintre, intuïcions de bellesa i bondat que busquen i troben la seva correspondència en la bellesa exterior, en els paisatges mediterranis i pirinencs . Aquest comportament de l'artista que segons sembla van descobrir els romàntics i que es pot concretar en el procés de correspondència entre els paisatges, ambients, canvis climàtics, i l'estat d'ànim de l'artista, poeta , músic, etc. és, en el cas de Maragall, la projecció d'un microcosmos interior que , podríem dir avui, no té "forats negres", està exempt de les realitats més fosques tot i que les intueix. Potser justament perquè les intueix i li provoquen un cert pànic les defuig, les vol sublimar, redimir, ("El Comte Arnau"). O potser podríem dir: aquests personatges llegendaris , "vitalistes excacerbats", representen aquesta part fosca que ell no pot acceptar i que treu enfora, se n'allibera amb la catarsi de l'escriptura del poema, tot i que aquesta és una explicació potser massa senzilla. En el seu moment dinàmic, aquest microcosmos viu el procés de què ja hem parlat en un altre apartat: la tribulació, el tràngol que es resol sempre en pau i serenitat.

El que ara ens interessa és tractar d'esbrinar d'on li ve aquest vitalisme optimista que s'alçarà victoriós de les seves crisis i depressions de joventut i que fins i tot superarà les crisis més fortes de la maduresa. No li ve segurament d'una constitució física fràgil que, com ell mateix confessa, li impedeix de fruit plenament dels grans espais muntanyencs que per altra banda el fascinaven. Potser més aviat, i això és només una hipòtesi, li ve d'unes il·lusions i anhels fortíssims que ja tenia d'infant i que retroba després de les crisis de joventut. En aquest sentit el poema de "L'Oda infinita" és clarament autobiogràfic ("... va entonar-la ma infantesa /entre ensomnis d'amor pur,/decaiguda i mig malmesa, joventut me l'ha represa/ amb compàs molt més segur ") Aquest anhels de joventut potser estan pastats de records d'infantesa molt vius – però no en el sentit de records anecdòtics, imatges conservades més o menys nítides, sinó en el sentit de records que porten una càrrega emotiva i sentimental molt gran, i que podran superar intactes les crisis i depressions de la joventut. No són

moltes les referències explícites a esdeveniments de la infantesa, però sense aquesta diríem “potenciació” d’aquests records no hagués pogut parlar com va parlar del Nadal etern, de l’etern renovellament, d’aquests enamoraments intensíssims que feu compatibles amb l’estabilitat conjugal. Dos factors decisius poden explicar el manteniment, maduració i intensificació d’aquest sentiment “a flor de pell” sense caure en el desequilibri : una bona capacitat expressiva (ho diu Carles Riba) que deslliura les emocions i les transforma en pau i serenitat , en acompliment provisional de l’anhel i que servirà de palanca per als següents enlairaments, percepcions intenses, que trobaran confirmació en d’altres experiències. I per altra banda les circumstàncies gairebé “providencials” (potser sense el “ gairebé “) que li van permetre viure sense preocupacions econòmiques i l’estabilitat que aconseguí en casar-se amb Clara Noble. De tota manera, una lectura atenta dels seus escrits, poètics o en prosa, ens permet albirar el fràgil equilibri d’un temperament hipersensible i hiperlúcid com el seu, i ens permet entendre que demanés tant ferventment la serenitat que necessitava per anar fent la via de recerca del seu “excelsior”.

Tots els temes o idees-força del pensament maragallà giren a l’entorn d’aquesta consciència privilegiada del seu fons personal (caldría aquí aprofundir en el concepte de “persona” tal com apareix implícit o explícit en el pensament cristià que parteix de la base de la revelació d’un “Déu Personal” i de l’home fet a “imatge i semblança” del Déu Personal. Això supera de molt la meva pretensió en aquest treball però en tot cas és indicatiu de la seva orientació general).

EL TEMA DEL “PARTICULAR-UNIVERSAL”

En el buidat dels articles he utilitzat aquest mot clau (particular-universal) per designar un dels temes més insistents en els escrits maragallians i que tenen un més gran rendiment en les seves reflexions sobre la ciutat, el país, la llengua, i en general tot el que són reflexions polítiques, socials, sobre ensenyament, ... Partint de la pròpia experiència d'un fons personal que cal respectar i venerar, i que és únic i singular, i per això mateix és viu. És a dir, que és viu en tant que únic i singular : cal respectar-lo en un mateix i reconèixer-lo i promoure'l en els altres. És, diríem avui (l'autor no utilitza aquesta paraula) un microcosmos, que conté tot l'univers en ell mateix, i per això a partir d'allò més concret i singular arribem a allò més universal, per cercles concèntrics o per correspondències. Aquesta idea val per a les persones, evidentment, (i per aquí arribaríem a un concepte molt radical del que representen els “Drets Humans” i la seva reivindicació i defensa), però també val per als països: per un procés de personificació dels “pobles”, “nacions” o “països”, digueu-li com vulgueu, el mateix que dèiem dels homes i dones com a persones, ho podem dir dels països o “ètnies” D'aquí deriva el catalanisme de Joan Maragall i les seves oscil·lacions en funció del que a ell li sembla una més gran aproximació a la “personificació” del país o un més gran allunyament d'allò a què ha de tendir. En definitiva hi ha d'haver sempre un reconeixement, i un aprofundiment en la singularitat “personal” dels pobles per tal que aquests puguin abastar allò més universal. Allò que és i es reconeix en un fons personal irreductible és allò que viu. Per aquest camí derivem cap a moltes solucions polítiques que han tingut i tenen els seus defensors i els seus detractors (l'Espanya federal, l'Europa del pobles, etc...) però que en tot cas sempre han d'anar a parar a un respecte i protecció dels “pobles” amb personalitat pròpia. Potser avui ho podríem formular com un gran respecte a la “diversitat”, tenint en compte el joc dialèctic i la tensió permanent entre identitat i alteritat. Hauria de ser en tot cas una orientació, mai abastable del tot. Aquesta idea bàsica també té conseqüències pel que fa a les llengües i que Maragall portarà a un extrem que en aquell moment (i encara ara) és molt difícil d'entendre però que cal situar en el context del seu vitalisme basat en el respecte d'allò únic i singular: la defensa a ultrança dels dialectes com aquella

expressió més viva i espontània de la llengua i que per a ell era l'única vàlida. De fet aquest radicalisme arriba a la defensa d'un aprofundiment del mite de Babel : només quan s'arribi a la màxima singularitat – cada persona la seva llengua- ens podrem entendre realment. (de fet “ja és així”! tothom parla una mica diferent dels altres, el que passa és que cal entendre aquesta singularitat com l'expressió “material” d'una diferència “espiritual”, o com l'expressió del llenguatge del cor). És en la mateixa línia del “desideratum” de la frase “sigueu purs, sigueu vosaltres mateixos”.

Les derivacions de la idea del “particular-universal” pel que fa als règims polítics està connectada amb un altre dels temes repetits en els textos que he treballat: l'oposició radical a allò que ell anomena “Esperit d'Abstracció” que impregna les tendències democràtiques i socialitzants que en aquell moment estaven en ple auge però que en la seva concreció pràctica estaven molt lluny de la seva idealitat. Maragall connectava en el fons molt més amb la idea anarquista i el seu individualisme autogestionari. En el seu afany de respecte a la persona a ultrança no podia creure en cap mena d'entitat, Institució, que significués una delegació de les obligacions, dels afectes, de les persones concretes. Arriba en algun moment a parlar de l'associació lliure de les famílies, cadascuna amb la seva llengua, amb el seu poeta. També parla de les institucions petites i properes com allò més viu i més eficaç (i per tant, més universal) per resoldre els problemes de la gent: article “La Parròquia” (O.C. Vol. I pàg. 700).

En els articles “buidats” que acompanyen aquest treball va apareixent una i altra vegada aquesta idea del “particular-universal” aplicada a diferents camps i situacions. La trobareu sovint en el llistat de “paraules-clau”. En l'apartat dels textos reproduïts íntegrament amb propostes d'activitats, presentem l'article “Per l'Empordà” que tracta aquest tema des del punt de vista cívic, catalanista i es troba al Volum primer de les Obres Completes a la pàgina 748 i que està datat del 19 de Desembre de 1909.

EL TEMA “TERRA- ESPERIT” LLIGAT AL TEMA DEL “PROGRÉS”

Partint de l'optimisme vitalista i enlairador del poeta i pensador Joan Maragall s'arriba, en moltes de les seves poesies i escrits diversos a la idea de la “progressiva espiritualització de la matèria” com un procés que li sembla formar part d'una llei subjacent i inevitable a tota la realitat: com una inevitable llei ascendent que ell formula de diverses maneres en moltes poesies, en els elogis i altres escrits. La natura que des d'un caos original va retornant a Déu, representant l'home el punt culminant de la natura sentint-se a si mateixa i on es produeix el nexa entre la matèria i l'esperit, a través de la paraula, allò de més espiritual en l'home. Aquesta idea queda formulada sobretot en l'Elogi de la Paraula (1903) i perfeccionada en l'Elogi de la Poesia (1907).

No ens allargarem de cap manera en la discussió sobre la validesa filosòfica i fins teològica d'aquesta idea (potser podríem esmentar per afinitat el pensament de Teilhard de Chardin), però sí podem parlar de la seva eficàcia creativa i interpretativa en l'obra maragalliana, i de la seva possible vigència en la interpretació de fenòmens actuals com són l'extraordinari desenvolupament del progrés tecnològic o aquesta mena d'intent de “recreació” de la naturalesa, o d'ajustament que representa la consciència ecològica i les seves intervencions pràctiques.

També aquest tema va lligat a la idea de la singularitat personal, que es concreta en la indestructible unitat de cos i ànima, i que parteix d'un sentiment molt intens de la corporalitat, de la base material, carnal que forma aquesta unitat personal. I també es refereix a allò que hem anat dient del “microcosmos personal”, d'aquest fons personal extraordinàriament sensible: és a través d'ell – i d'un desenvolupament de la idea romàntica de la correspondència , en l'artista, entre el nucli anímic o personal i el cosmos- que podem entendre la identificació del poeta amb els diversos elements de la natura, en el poema “Les Muntanyes” (1901). Aquí apareix novament la idea de l'espiritualització de la natura formulada així al final del poema:

“Però jo, tota plena de l'anhel
agitador del mar i les muntanyes,
fortament m'adreçava per dur al cel

tot lo de mos costats i mes entranyes...”

No és aquella “fusió” i aquell “desfer-se” la consciència en la realitat natural contemplada, com en una mena de panteisme orientaltzant (com en la secció III de les “Pirinenques” de 1892) sinó aquesta consciència personal aprofundida que s’eixampla fins a enquibir tota la realitat natural contemplada i, podríem concloure, la “transfigura” espiritualment.

D’una altra manera, també les visions poètiques del paisatge, en definir-lo artísticament, com deia Pijoan, col·laboren a una mena d’humanització i transfiguració de la realitat natural, en condicionar la visió que en tindran els lectors dels poemes. Potser podríem imaginar una confluència del treball civilitzador dels homes sobre la natura, mitjançant la intervenció agrícola o la protecció ecològica, amb les “definicions artístiques” que en fan poetes i pintors, com una evolució ideal i pràctica en aquest sentit de l’espiritualització de la natura. Potser podem intuir un “fi de bé” misteriós en aquesta tendència actual a convertir el món sencer en una mena de “Parc temàtic”, constatació que fa una certa angúnia. (Maragall ja en parlava críticament en l’article “Ville d’eaux” del 14 d’agost de 1904, del “domesticament” de la natura de cara al turista) I això lliga amb l’altre aspecte important d’aquest tema en els textos maragallians, que és la consideració que tenia del progrés material (tècnic, tecnològic) en relació a aquest procés general de progressiva espiritualització de la matèria. Ell havia parlat , en la seva joventut (Notes autobiogràfiques dels 25 anys) amb un fort menyspreu del progrés material des d’un punt de vista de poeta neoromàntic. En tot cas, participava de la reacció espiritualista que correspon a la crisi en la fe exagerada en el progrés científic indefinit típica del segle XIX. És ja una característica de la modernitat que havien inaugurat els poetes simbolistes. Ell va matisant la crítica al progrés material i es passa, podríem dir, a l’altre extrem: el progrés espiritual acabarà arrossegant el progrés material i aquest no és més que un aspecte de l’evolució ascendent general. Potser en el fons aquesta idea continua sent deutora d’una excessiva confiança en el progrés – en general- típica d’una burgesia en fase de creixement com ho era la catalana de la fi de segle. No és possible defugir avui una visió més crítica pel que fa a determinats aspectes del progrés que han resultat tan i tan negatius.

El que més interessa aquí és remarcar les observacions que en diversos escrits (“El ingeniero” de 1905 que incloem en la selecció de textos, “Película espiritual” de 1911, que ja hem citat) fa l'autor en el sentit d'evitar el mal ús del progrés material i la necessitat d'anar-lo adequant al progrés espiritual.

Un altre aspecte important relacionat amb aquest tema és el del sentiment de la “terrenalitat”, “corporalitat”, “sensualitat” que Maragall atribueix als catalans – a diferència dels castellans- i que ell intueix com un factor a potenciar si s'encamina en el bon sentit (ja hem parlat abans que el cos és element indestruïble d'aquesta unitat personal singular que és allò viu que cal respectar i promoure: recordem novament la "summa" maragalliana, el "Cant Espiritual" quan pregunta "Amb quins altres sentits me'l fareu veure aquest cel blau ... ") . És el cas de Fra Gari, el de la llegenda montserratina que recrea el poeta, que ha de "menjar" molta terra per expiar el pecat i poder alçar els ulls "al cel". O el tema de les discussions entre el Comte Arnau i Adalaisa a "l'Escòlium". En últim terme és la qüestió de la unitat del cos i l'ànima que l'autor formularà clarament en un dels seus últims articles, "La Panacea" i que tractarem breument en un altre apartat.

EL TEMA DELS INSTANTS-ETERNITAT

Aquest tema apareix clarament al·ludit en el “Cant Espiritual” (1910):

“Aquell que a cap moment li digué: “Atura’t”

sinó al mateix que li dugué la mort,

jo no l’entenc, Senyor; jo que voldria

aturar tants moments de cada dia

per fê’ls eterns a dintre del meu cor!...

O és que aquest “fê etern “ és ja la mort?

És en definitiva, aquella experiència que apareix explicada també en d’altres textos anteriors i que sembla consistir en un situar-se fora del temps, del fluir normal dels minuts i hores del rellotge, de la consciència normal del pas del temps en un sentit linial i indefugible. Jo no crec que es refereixi a uns “èxtasis” de caire místic en què el temps és oblidat gairebé com la pròpia consciència: allò que en diuen “raptés”. Més aviat, pel que diu en d’altres ocasions, es refereix a aquella experiència potser més normal en què a través de sensacions que ens porten records intensos es pot viure simultàniament en una “ara” i en un “llavors”. El record amb la seva càrrega emotiva i sentimental ens fa viure moments , situacions passades, com si fossin presents , i això es produeix quan conflueixen factors externs i interns que ho propicien. En l’article “Sensaciones de otoño” del 31 d’octubre de 1905 ho formula d’aquesta manera: “Desvanécese el presente como un sueño, y cuanto nos rodea cobra una realidad anacrònica: volvemos a estar en *entonces*, pero en un entonces que está en un siempre” I una mica més endavant: “Nos damos cuenta de que somos siempre aquellos mismos cuyo nombre era un diminutivo, y esta sensación de permanencia nos deleita como una eternidad”. Una altra experiència , també assimilable a aquests instants eternitat, és la que explica en l’article “La paz de los campos”, més relacionada amb un moment de pau exterior i interior: el poeta es troba prop d’una font ombrejada no gaire lluny d’un poble petit i tranquil: “Baja un pajarillo a beber en la fuente y se vuelve a su árbol. Y otra vez quedo solo con la fuente. Pensad qué sensación de soledad es esta que nota la presencia y la ausencia de tan ligera compañía. Se levanta un poco de viento que mueve los árboles con un suave rumor, y dura poco. Callan otra vez el viento y los árboles. Viene una mujer cargada con un

haz de leña; descansa un momento, bebe y pasa. Y ya no siento el curso del tiempo...”

En un dels seus últims articles “Los vivos y los muertos” de l’1 de setembre de 1911 diu: “Momentos de eternidad sentimos ya en nosotros mismos. Ante la Naturaleza, ante los grandes afectos humanos, ante Dios directamente en la oración, tenemos momentos de luz , de exaltación , de alegría, con una gran paz al mismo tiempo, en que todo lo de este mundo nos es igual; es el puro goce de ser de cualquier modo , es la vida eterna” Aquests potser sí que són moments més propers a l’experiència mística. Ell recomana “exercitar-se” en aquesta vida propiciant aquests moments més i més (caldría preguntar-se fins on arriba la pròpia voluntat en aquest tipus d’experiències) i així, vivint una mica l’eternitat en aquesta vida ens preparem per a l’altra, fent la mort menys traumàtica, podríem dir. No hem d’oblidar però que el poeta diu “jo que voldria aturar tants moments de cada dia”. Perquè de fet aquesta “eternitat” cal viure la més com un do que no pas com el fruit del nostre esforç. El que sí podem fer és per la via de l’esforç i la contemplació propiciar el fet d’estar més oberts a aquest do.

Joan Maragall arriba a manifestar explícitament que la gran tensió de la seva vida, el seu gran anhel, és “lligar lo temporal a lo etern” , i d’alguna manera participa de la idea que l’eternitat es pot arribar a viure ja ara en aquesta vida i que potser alguna cosa d’aquesta vida temporal hi haurà en l’altra vida. I que hi deu haver més interconnexió del que sembla entre l’una i l’altra. També les seves vivències intenses del cicle estacional, del pas de l’any i de les festes corresponents li permeten parlar de l’eternitat en el temps, de l’etern recomençament, el Nadal etern lligat a l’infant que portem dins i que es podria relacionar amb aquest fons personal , sempre joiós , de què ja hem parlat en moltes ocasions.

Però tornant a aquestes intuïcions fugaces, a aquests “instants- eternitat” de què anem parlant trobem aquesta altra explicació en un article del 27 de febrer de 1906 “La ráfaga”, referint-se a una experiència comú que és la barreja sobtada de record i esperança, enmig del tràfec de l’hivern a la ciutat en què se’ns apareix la visió plaent del camp, de les vacances: “ ...que atravesamos una gran crisis , una profunda tribulación, todas nuestras fuerzas en tensión horrible, y la nave a punto de zozobrar; y de pronto en una breve tregua

impuesta como por una saturación del dolor, en un reposo que bien sabemos precario y momentáneo, he aquí un gran ensueño de color de rosa que nos asalta y nos invade: he aquí músicas que suenan muy armoniosas en paisajes paradisiacos , poblado de figuras amadas por largo tiempo no vistas; he aquí la beatitud en nuestros labios sonrientes como si nunca más hubiera de contraerlos el dolor, y una deliciosa distensión de toda nuestra naturaleza, un goce de eternidad en el reposo de un fugaz momento. Volverá aún el dolor, tal vez más fuerte, la tribulación recobrará su imperio, y quien sabe si pereceremos en ella; pero el espíritu de vida inmortal que en nosotros llevamos ha cantado entre tanto su promesa de triunfar al fin más allá de todo”. Torna a ser aquesta “bona notícia” que ens arriba de tant en tant del nostre fons més íntim i que ,segons ell, podem fer surar si realment ho volem. Això ho expressa amb molt d’encert i convicció al seu article “La Panacea” del 16 de novembre de 1911, molt poc abans de morir.

Gabriel Maragall i Noble , en el seu “Esbós biogràfic”, (ED. 62 Barcelona,1988) diu , referint-se a la mort prematura del poeta als seus 51 anys: “Però per a aquell per a qui la vida és una ininterrompuda manifestació de valors positius, només malmesa per la feblesa de l’home, que no sap esforçar-se a avivar el sagrat fons d’ell mateix, el mateix cristianisme és un gran descobriment d’última hora. L’home que vol i que pot viure la seva individualitat amb tota plenitud pot menysprear les fórmules, però està necessitat d’una redempció de la temporalitat”. Per aquí intuïm una explicació de la religiositat sovint heterodoxa de Maragall. De tota manera , el Pare M. Batllori ha afirmat fa poc que quan Joan Maragall escriu el “Cant Espiritual” ja està molt lluny de l’agnosticisme de la seva joventut . Gabriel Maragall , poc després de la frase que hem citat més amunt afirma: “Per això la mort pot arribar a ser la deslliuradora d’una vida terrenal impossible, de tan extraordinàriament amada. Com ho és igualment de les vides impossibles per tan tremendament difícils”.

En el “Cant espiritual” (i en altres textos) surt aquesta qüestió del temps i l’eternitat plantejada, em sembla, en altres termes: ¿no seria la vida tal com la coneixem , amb la seva temporalitat, el seu espai, la seva diversitat, una “ombra”, una il·lusió, “perquè ja tot ho és tot” ? Potser és que a través d’aquests moments fugaços en què el poeta viu l’eternitat, o pot entrellucar la realitat

“transfigurada”, abasta per un instant aquella Vida en què “ja tot ho és tot” i aleshores la “vida viscuda”, aquesta vida que anem fent cada dia se li apareix molt més irreal que Aquella que ha intuït. Està clar que no es refereix a la “vida normal” quan diu en l’article “La ciudad del ensueño” d’abril de 1908 , comentant un projecte urbanístic que ha produït un moment visionari, intens, del futur de la ciutat: “Nada de lo que ha sido puede dejar de ser, sino que queda incorporado a la vida en alguna manera. Todo lo que vive es inmortal; llegar a vivir es lo que importa, aunque sea en sueños”. És la vida transfigurada.

En l’article “Papel viejo” del 6 de març de 1906, comentant la seva reacció davant un diari vell - de quinze o vint anys enrera- acaba dient: “Dejo el periódico viejo y me parece que acabo de leer el diario de hoy. Aquella sensación de tiempo que me sobrecogió al abrirlo se ha disipado; no sé si tengo quince años menos o si el diario tiene quince años más de su fecha; pero si me pongo a teorizar sobre las noticias, sobre los hechos, sobre los hombres que me han aparecido a través de aquellas páginas, estoy cierto de escribir un artículo de actualidad; y me admiro, con una especie de delicia, de lo poco que el fondo de las cosas y el mío propio han cambiado. ¿Estaremos viviendo la eternidad y será lo temporal apriencia?”

Potser el secret està en viure de forma optimista i vital, com sembla que ho féu Joan Maragall, allò que sovint vivim com una mena de “maledicció de Sísif”, aquest “etern present” rutinari, repetitiu i buit, o en què ens sentim aclaparats per tant de mal, dolor i sofriment en el món i en nosaltres. Els meus pares deien sovint que Joan Maragall va tenir sort, en certa manera, perquè no va arribar a viure les grans guerres. Sigui com sigui tenim el seu missatge esperançador i el podem sentir ben present i actual, malgrat tot.

EL TEMA “CONTRA-ARTIFICI”. SOBRE LA PURESA I L’ESPONTANEÏTAT EN LA POESIA.

Aquest és un tema controvertit per tal com fa referència a les idees estètiques de Joan Maragall que durant molt de temps han estat bescantades per tota mena de personalitats literàries i d’estudiosos de la literatura d’aquest país. Ja hem parlat abans, en altres apartats, de com aquesta opinió s’està actualment revisant i hom descobreix que el poeta de Sant Gervasi no anava tan errat. Remeto al lector als estudis recents sobre aquest tema: la tesi doctoral que sota el títol *La veu misteriosa. La teoria literària de Joan Maragall* ha elaborat Lluís Quintana Trias i que va editar Publicacions de l’Abadia de Montserrat el 1996, un estudi minuciós dels Elogis, l’Elogi de la paraula i l’Elogi de la Poesia i les seves fonts, que en definitiva defensa la modernitat de la concepció del llenguatge poètic que va inaugurar el Romanticisme, concepció que va reinterpretar i reformular Joan Maragall i que arriba fins avui, vigent, després de totes les depuracions, autoanàlisis i “deconstruccions” de les teories literàries que han anat sorgint al llarg del segle XX.

Una altra aportació important en la mateixa línia és el treball del professor Ramon Pla i Arxé publicat al nº 44 de la col·lecció de Quaderns de la Fundació Joan Maragall, sota el títol *La poètica de Joan Maragall*. També és interessant el quadern nº 51 de la mateixa col·lecció: *Maragall i Novalis: poesia i experiència mística* d’Eduard Cairol .

Jo només em referiré a l’aspecte del “desideratum”, de la intuïció d’allò que hauria de ser la poesia, la bona poesia, i que es podria resumir en aquell llenguatge que és capaç de connectar - que és símbol actual i viu- d’aquella realitat , o Realitat , hauríem de dir, “transfigurada”. I a efectes pràctics i entenedors, aquella poesia (aquella literatura, aquell art en general) que ens dóna un escreix de vida, que ens fa sentir intel·lectualment i sentimentalment vius perquè és una visió completa de la vida, no mutilada o parcial. (en aquest aspecte és indestriable l’aspecte “moral” i l’aspecte estètic de la creació literària). Aquest tipus de poesia implica, segons el mateix Joan Maragall , una disposició adequada , un “estat de gràcia” en el lector semblant a “l’estat de gràcia” del poeta en escriure el seu poema. En tot cas, podem dir que tots hem experimentat la diferència entre una literatura que ens absorbeix i posa en

moviment els nostres sentiments i emocions més fondos (allò que jo deia de fer-nos sentir “intel·lectualment i sentimentalment vius”) i aquella altra literatura que ens pot arribar a captar l’atenció i a entretenir-nos “perquè van passant coses”, però que no ens implica en profunditat. (i que a vegades necessitem per “desconnectar” i).

Segurament , l’objecció automàtica a les afirmacions precedents serà la típica que “estem caient en un excés de subjectivisme”, i que no existeix un “Canon” literari únic i taxatiu, que cadascú pot tenir el seu “cànon” fet a la mida dels seus gustos, etc. Jo diria que això no contradiu aquest sentiment general que hi ha una literatura (potser un art, en general) que pot superar les contingències i les circumstàncies, que és d’alguna manera sempre actual , que és el que “quedarà”. El que passa és que estem parlant d’un “desideràtum” i que hi ha segurament unes gradacions gairebé infinites, i que “espurnes de llum” se’n troben a llocs insospitats : cal saber-les trobar.

I això, en definitiva, seria l’objectiu últim d’un bon ensenyament de la literatura: que els alumnes acabessin sabent trobar aquestes “espurnes de llum” en allò que llegeixen (i en allò que escriuen!). També això és un “desideràtum” gairebé inabastable però que hauria d’orientar els esforços dels implicats en l’ensenyament de la literatura , a l’hora , per exemple de triar els textos o lectures obligatòries. I no vull dir que calgui aclaparar els nois i noies amb lectures intensives dels “clàssics” . Però sí tenir en compte que els “entreteniments, paròdies, jocs “ hi han de ser per compensar aquelles altres lectures que impliquen molt més esforç, potser, precisament perquè requereixen d’una atenció no purament superficial sinó que posen en joc la intel·ligència, el sentiment i l’emoció. Maragall deia en un vers d’un poema conegut: “menysprea el pas de tota complacència que no et vinga per via del dolor”... Si ho apliquem al tema que estem tractant, està clar que això avui no està gens de moda. Però és evident que cal un aprenentatge en aquesta veritat fonda de la vida, i una de les maneres és experimentar la barreja d’esforç (dolor) i plaer que es troba en la lectura d’un bon llibre.

I tornant al tema inicial d’aquest apartat, caldria esmentar també les objeccions que s’han fet sovint a un pretès “espontaneisme” exagerat en les teories estètiques de Joan Maragall , basant-se en algunes afirmacions , com per exemple la famosa del “diví balbuçig” que apareix en la secció V de

L'Elogi de la Poesia. Remeto novament a l'estudi minuciós del tema que apareix en la tesi doctoral de Lluís Quintana, quan va analitzant els conceptes de *L'Elogi de la poesia*. En tot cas caldria dir que l'espontaneïtat que Maragall reclama per a la bona poesia, molt lligada a la idea de la sinceritat, es refereix principalment a l'impuls o impacte inicial que ha motivat la necessitat d'expressió: aquest impacte ha de ser autèntic, ha d'haver commogut realment el poeta. Però no vol dir que l'expressió d'aquesta visió impactant hagi de ser immediata. Hi ha un aspecte de "maduració" interior de l'emoció primera que ja es contradiu una mica amb el pretès "espontaneïisme" maragallià. I després, sí que és veritat que cal fer cas de la "inspiració" a l'hora d'escriure els versos, i de fer cas de les paraules que van venint com "dictades" i que troben l'adequació justa al tema que volen expressar gairebé sense que el poeta "en sigui plenament conscient". És una mica allò del "saberse y no saberse", o "saberse y olvidarse" de què parla el mateix Maragall al *Elogio de la gracia*. És un procés difícil de descriure però que en el fons, em sembla, desdibuixa una mica la línia de separació tan radical que s'havia fet a començaments de segle, entre l'anomenada poesia romàntica i la poesia com una "operació de la Intel·ligència" de, posem per cas, Paul Valéry. Hi ha una afirmació de Carles Riba al pròleg que va fer per a una antologia d'articles de Maragall, *Vida escrita* de 1959, en què justament diu: "... convergía con él (es refereix a Valery) al tener la condición del verdadero poeta por la más distinta posible del estado de ensueño...". Caldria distingir aquí una pretesa "lucidesa" racional, que en realitat no seria res més que un automatisme fred i rutinari, retòric i buit (aquest seria el "estado de ensueño" de què parla Riba), de l'autèntica "inteligencia sentiente", com diria el filòsof X. Zubiri, que està lligada a una consciència vigilant i atenta que tracta de fer convergir els elements de la "visió" exterior amb els impulsos procedents del fons personal on s'ha produït la desitjada unió de la intel·ligència i el cor, impulsos que brollen en forma de paraules inspirades. Hem anat a parar, una vegada més, a aquest fons personal irreductible i insondable, que ens sembla el punt de referència obligat per entendre el Maragall poeta i el Maragall "teòric" de la poesia.

ANNEX II. PROPOSTES D'ACTIVITATS PER A ALGUNS ARTICLES

_ “PER L’EMPORDÀ”. EL TEMA DEL “PARTICULAR-UNIVERSAL”

_ “LA PAZ DE LOS CAMPOS”. ELS “INSTANTS-ETERNITAT”. LA CONTEMPLACIÓ.

_ “EL INGENIERO”. EL PROGRÉS MATERIAL I ESPIRITUAL

_ “LES TRES PREGUNTES” . LITERATURA I VALORS

_ “LA CIUTAT DEL PERDÓ” LA FORMACIÓ DE LA CONSCIÈNCIA CÍVICA I EL TEMA DE LA PENA DE MORT

_ “LA PANACEA” : LA SÍNTESI DE L’EDUCACIÓ PER A LA SALUT I L’EDUCACIÓ EN VALORS

PER L'EMPORDÀ (fragment)

Jo no sé què té aquest Empordà que me l'estimi tan singularment, i que em sembli que estimant-me'l an ell ja estimo a tot Catalunya. És cert que tot Catalunya està en tota ella, i tota en cada una de les seves parts; però encara en aquesta de l'Empordà jo hi trobo, jo hi sento com enlloc, lo que podríem dir-ne el principi actiu de la catalanitat.

Vull dir que crec que si tot Catalunya se perdés, però restés l'Empordà, Catalunya podria tornar a ésser un dia o altre més gran i més forta que mai hagués estat; i que si, pel contrari, de tot Catalunya sols l'Empordà es perdés, la pàtria ja no fóra ella mateixa. Veieu si us en poso de responsabilitat a sobre, empordanesos. No me'n vulgueu mal, que jo vos ho dic a un fi de bé.

Perquè d'un quant temps ençà me sembla observar una certa depressió en el sentiment de catalanitat, un cert enterboliment, un cert oblit. Se parla molt d'autonomia, així en abstracte, massa en abstracte; se parla molt de la Ciutat, mes en concret, potser massa en concret; se parla d'ésser europeus, i sobretot d'ésser humans; i tot això ja està posat en raó, bell descobriment! Però a tot això, tanmateix, hi trobo a mancar la sal: i la sal és Catalunya. Perquè mai he sentit dir de cap poble dels que més poden en la humanitat, que al ser-li preguntat per la seva naturalesa hagi respost: jo sóc humà; ni crec que a Anglaterra ni a Alemanya la gent tinguen cap punt en ésser europeus, perquè l'europeisme surt d'ells: ells fan l'Europa i no l'Europa an ells; i em sembla que els ciutadans de l'imperi més mundial que mai hi hagi hagut, posaven tot el seu orgull i rebien tota la seva força de dir-se un nom: romans. Doncs aixís mateix crec que nosaltres, en la nostra mida i proporció, hem d'arrencar tota virtut d'humanitat i europeisme i lo demés en dir-nos catalans... perquè barcelonins no fóra prou, per ara.

Potser algú em diria que encara fóra mellor dir-se espanyols d'una vegada: responc que estaria bé, perquè ho som; però és que, avui per avui, dir-se catalans és dir-se espanyols d'una manera més viva, més eficaç i més plena d'esperança que no pas amb aquesta paraula mateixa.

Aixís, doncs, vetlleu, vetlleu, empordanesos, pel nom sagrat de Catalunya i pel vostre particular: que dia podria venir en què, seguint la mateixa trajectòria, us convingués més, i convingués més a Catalunya, que us

diguéssiu empordanesos més que no pas catalans. Perquè hi ha més virtut germinadora concentrada en l'espiga que en la garba; i encara molta més en el gra que en l'espiga. Ja m'enteneu.

PROPOSTES D'ACTIVITATS A L'ARTICLE "PER L'EMPORDÀ".

EL TEMA DEL PARTICULAR-UNIVERSAL.

Ja hem vist la importància en el pensament de Joan Maragall del respecte a allò personal, singular, únic, com allò que "és" realment, que viu...

És el tema del "particular-universal" que hem tractat d'explicar en la introducció.

Recordem que en el pla personal això volia dir que cada nucli personal és com un "microcosmos" que pot arribar a contenir tot l'univers en el seu si. Aquesta idea Maragall la projectava a la ciutat (Barcelona) i a Catalunya, i a cada part de Catalunya amb personalitat pròpia (en aquest article a l'Empordà).

La "teoria" del "particular-universal" que en el pla personal significa una interpretació radical dels "Drets de l'Home", té una projecció política evident. Ja la tenia llavors, quan escrivia Joan Maragall, en l'inici del catalanisme polític i quan era més que evident el contrast entre les "regions" perifèriques amb vitalitat i esperança de futur, i el centre castellà que s'entestava a mantenir una Espanya anacrònica i mancada de vida.

Les coses han canviat però encara es mantenen les qüestions derivades de "l'encaix" peninsular, del reconeixement ple de les personalitats de cada país... Quan sembla que s'ha avançat en l'aprofundiment de l'autonomia, tot i que el procés fa passes endavant i reculades sorprenents, cal plantejar allò que Maragall anticipava de forma gairebé "visionària": continuar en l'autoafirmació i defensa del "som i serem" de Catalunya, quan calgui, però alhora reconeixent i respectant i promovent la pròpia diversitat, la dels nuclis o territoris amb personalitat dins de Catalunya: l'Empordà, però també les Terres de l'Ebre, o el Pirineu...o el que es va anomenar "l'àrea metropolitana" de Barcelona. Les darreres frases de l'article, a la manera d'una imatge o metàfora evangèlica, són contundents: "Perquè hi ha més virtut germinadora en l'espiga que en la garba, i encara molta més en el gra que en l'espiga".

En definitiva, és allò concret, singular, viu, allò que dóna existència al conjunt i

no a l'inrevés.

Joan Maragall ja parlava de la significació de Catalunya en el conjunt d'Europa. I això sí que ara és de plena actualitat. Els diferents “encaixos” posem per exemple Empordà (o nuclis amb personalitat dins de Catalunya) “versus” Catalunya, Catalunya “versus” Espanya, o Catalunya “versus” Europa continuen plantejats cent anys després perquè en els últims anys del segle XX s'han reprès aquelles tendències que la “modernitat” embrionària ja havia apuntat en el tombant de segle XIX-XX. Entremig, crisis, guerres, dictadures...i la “revolució” tecnològica seguint la dinàmica de l'anterior “revolució industrial”. Però les grans qüestions, les que plantegen el “ser o no ser” dels pobles es van replantejant una i altra vegada per sobre o per sota de les “contingències” dels avenços tecnològics que per si sols no porten enlloc (el tema del progrés el tractem amb motiu de les activitats corresponents a l'article “El ingeniero”).

En la nostra època de l'anomenada globalització totes aquestes qüestions segueixen plantejades , més o menys superposades, i s'hi ha d'afegir les noves situacions derivades de les migracions “sud-nord”, i de les tendències economicistes del capitalisme neoliberal, de les especulacions financeres a gran escala, i totes les qüestions que provenen de la consciència de la protecció del medi ambient.

No es tracta de proposar solucions i alternatives a aquesta gran sèrie de qüestions actuals. Simplement recordar que aquest tombant de segle té semblances i analogies amb aquell altre tombant de segle anterior, i que podem trobar pistes i senyals orientadors en els pensaments d'un “intel·lectual” del nostre país que va demostrar una lucidesa i perspicàcia bastant excepcionals a l'hora d'interpretar la realitat que li va tocar de viure.

1.- Després d'una lectura atenta d'aquest article “Per l'Empordà”, busqueu altres textos de Joan Maragall on torni a aparèixer aquesta idea del “particular-universal” aplicada a les realitats de ciutat, país, Catalunya, Espanya, Europa, etc. Podeu utilitzar les fitxes annexes d'aquest treball o consultar les Obres Completes en dos Volums de l'Editorial Selecta.

2.- Aplicant aquesta idea de les unitats petites com a “microcosmos” que reproduïxen en petita escala realitats de paisatge, per exemple, d'altres parts del planeta, busqueu paisatges de Catalunya que facin pensar en altres paisatges més o menys llunyans. Penseu que Catalunya , en aquest aspecte,

és un territori molt variat que ofereix moltes possibilitats en aquest sentit. Igualment es podria fer amb el paisatge de l'Empordà en relació a la resta de Catalunya.

Escriviu una redacció amb aquest tema, és a dir, relacionant un territori concret, un paisatge concret de Catalunya que pugui fer pensar en un altre del món, encara que només el coneguem per fotografia o reportatge.

3.- La idea del "particular-universal" també està relacionada en Maragall amb la idea que allò petit i pròxim és més eficaç per resoldre problemes que no pas les grans entitats allunyades dels problemes reals. Serveix com exemple el seu article "La Parròquia" (O.C. Vol. I pàg. 700). Penseu un exemple actual en què això quedi demostrat. Podeu treballar en petits grups i després posar-ho en comú.

També aquest tema podria ser tema de debat, organitzant a tal efecte dos grups defensant un grup aquesta idea de què hem parlat i l'altre la contraposada, amb una preparació prèvia per buscar els casos i els arguments adients.

4.- A partir del tema que estem tractant, organitzeu un debat sobre el tema de la famosa "globalització" buscant elements en contra i a favor, o en tot cas buscant possibles solucions per fer compatible la defensa de la diversitat de pobles i cultures amb la tendència que sembla irreversible de l'homogeneïtzació de formes de vida i de consum cultural a escala planetària.

LA PAZ DE LOS CAMPOS

¿De qué otra cosa puedo hablar más que de la paz de los campos, si estoy en ella? No precisamente en aquella paz más profunda del despoblado, demasiado fuerte para los hijos de la ciudad, demasiado austera; pero en la paz de los alrededores de un pueblo, en un llano fértil y grande, entre montañas.

Es ésta una paz templada. Tampoco es aquella tan dulce, tan finamente intensa, que gozamos a veces, en un rincón de jardín de la ciudad, en que un buen rayo de sol parece que vale mil soles, y un poco de césped nos da alguna visión de las lejanas praderas y toda su ideal frescura, y un ruedo de cien pasos solitarios nos es paz como de inmensa soledad. ¡ Oh! aquel campo en la ciudad de nuestros momentos de reposo, en una gran pasión. ¡Qué excesivo consuelo! ¡Qué delicia demasiado aguda!

Otra es la que siento aquí junto al poblado, pero en vista de las altas soledades de las montañas que emanan hasta aquí su paz austera. Veo gente llegar que de ella vienen, y lo conozco en su paso, que trae como un eco de quietud, y en sus caras asombradas; la encuentro también en el gesto majestuoso de las vacas cabeza al agua, que parecen moverse siempre en un ambiente de soledad, hasta cuando las hallamos como extraviadas en la agitación de nuestras calles populosas; y en el viento y en el olor de los campos hay paz junto a este pueblo activo, de una actividad soñolienta por el ensueño de paz que se cierne sobre él en su cielo, que es el mismo de aquellas montañas tan lejanas, pero tan presentes. Ésta es la paz que conviene al febricitante hijo de las ciudades que se moriría de miedo de su alma en la soledad de los pastores, y que no reposaría en la paz intensa, pero quebradiza, de un jardín urbano. Es ésta, como si dijéramos, una soledad acompañada, pero no perturbada. Se goza aquí la quietud del campo sintiendo al lado la población vivir en su trabajo, movida, y no agitada; y hasta con un cierto cuidado, parece, de ahorrarnos la pequeña inquietud de su movimiento. Tal se respeta el reposo de una persona delicada: en la casa todo sigue su curso natural, pero con suavidad; y el que descansa experimenta aquel bienestar, caro a los convalecientes, de sentirse a un tiempo acompañado y

olvidado, querido y abandonado a la libertad de su ensueño y de sus fuerzas que revienen dulcemente.

Esta es mi paz de ahora. Ir a una fuente, a mediodía, por un largo camino bien sombreado: encontrar alguien por el camino y nadie en la fuente. ¡ Nadie en la fuente ¡ Ya lo sabéis el encanto de la fuente que mana en la soledad. Os acercáis a ella como si fuera un ser vivo; y lo es; tiene un ser vivo en vosotros mismos, en la emoción que os da el inclinaros a beber en ella en la soledad: esta emoción es la ninfa de la fuente, ésta es la eterna ondina. Después me recuesto en el margen donde brota, y escucho y miro en vago; y sólo mucho después oigo un ruido que de tan permanente y monótono no lo oía: es el rodar y el chocar de las máquinas de una fábrica en medio del campo; y no me ofende el contraste. No hay tal: bien pensado, bien sentido, no hay contraste. ¿Por qué, contraste? El caso es que la fábrica rueda en paz. Y yo siento que esta fábrica rueda en paz.

Una vez me ofendió un ruido así. Cuando Ripoll, el monasterio, estaba en la virginidad de sus ruinas, y la portada parecía mantenerse milagrosamente en pie hecha ya polvo, y el claustro permanecía sólo como una visión de los siglos pronta a desaparecer a cada momento, el adolescente que yo era entonces sentía con horror la barra de transmisión de una fábrica chirriar escandalosamente como apoyada en las ruinas mismas, que a todo instante parecía iban a caer bajo aquella trepidación escandalosa. Era como una interminable carcajada de desvergüenza ante la Historia y ante la Naturaleza que piadosamente la amortajaba con solemne lentitud: era como un plebeyo martirizar aquellas ruinas; así martiriza la plebe, y me acuerdo que maldije con enfática maldición de adolescente el canto descocado de aquella engravación que, estoy cierto de ello, no rodaba en paz.

Pero aquí, ahora, nada puedo maldecir. Baja un pajarillo a beber en la fuente y se vuelve a su árbol. Y otra vez quedo solo con la fuente. Pensad qué sensación de soledad es ésta que nota la presencia y la ausencia de tan ligera compañía. Se levanta un poco de viento que mueve los árboles con un suave rumor, y dura poco. Callan otra vez el viento y los árboles. Viene una mujer cargada con un haz de leña; descansa un momento, bebe y pasa. Y ya no siento el curso del tiempo...

Hay un Impulso natural que, independiente de todo otro motivo, nos da la medida justa del tiempo que Dios quiere que estemos en un lugar. Cuando en la agitación social no nos poseemos bien, este impulso pasa muchas veces inadvertido o es dominado por fuerzas extrañas; y algún mal, que atribuimos después erradamente a la casualidad o a otras causas inocentes, nos viene de no haberlo obedecido. Pero aquí mi espíritu está libre y siente la comunicación con las fuerzas esenciales; y así obedezco al impulso de partida.

Era el camino sombreado que me atraía a su hora y a la mía para revelármelo. A la ida, pasé por él y no lo vi; mas, a la vuelta, en el momento mismo de enfilarlo, se me ha puesto delante toda su secreta hermosura. Es un camino de enamorados, porque es umbrío al mediodía, y largo y recto; desde un extremo se ve brillar la tierra asoleada en el otro; convida a andarlo despacio con la dulce seguridad en la vista de que es muy largo y de que no hay nadie en él. En su largo curso, andando lentamente, caben muchos juramentos de amor entre los dilatados silencios en compañía, más llenos aún de amor que los mismos juramentos; y cuando se llega al fin, el amor está, no saciado, pero mucho mejor que saciado: contento y esperando más todavía.

Yo lo ando solo, pero también lentamente, como si estuviera enamorado; también es dulce a mis ojos la seguridad de su extensión y de que está todo solitario. No llevo una amada al lado, pero el bienestar de tantos como la han llevado por estos mismos pasos míos y de tantos como la llevarán aún cuando yo esté ya Dios sabe dónde, flota en el aire del paseo y se me comunica, porque es su espíritu mismo y el secreto de su hermosura. Por esto puedo andarlo también lentamente como un enamorado.

A un lado veo los campos brillar al sol, entre las hojas; al otro, el río abajo; y el fin, delante y lejos, se me figura siempre a igual distancia. Como si no hubiera de llegar nunca andando eternamente al paso de enamorado feliz...
29-08-1905

PROPOSTES D'ACTIVITATS A L'ARTICLE "LA PAZ DE LOS CAMPOS"

Hi ha moments en ple curs, o per vacances , o quan anem de campaments, que ens trobem sols en un lloc tranquil, un parc enmig de la ciutat , el camp, la muntanya, la platja...

Joan Maragall, en aquest article, descriu una experiència seva – quan es troba estiuejant a Olot , a la Garrotxa, a una casa que tenien llogada els pares de la seva dona Clara Noble. Aquesta experiència seva serveix per entendre millor el que diu en alguns dels seus millors poemes de paisatge. I en general aquells textos en què d'alguna manera explica estats contemplatius de “fusió” amb els elements del paisatge natural.

No és fàcil trobar-se avui sol i en silenci. Quan estem sols , estem acostumats a “connectar-nos” continuament, a la tele, a l'ordinador, al mòbil... (i potser justament amb la intenció de “desconnectar” de les preocupacions de cada dia!) Estar quiets i en silenci sense fer res ens sobta, ens inquieta perquè no hi estem acostumats. Fem-ne la provatura! És l'experiència de la “contemplació”.

Potser no cal anar a buscar-la expressament , però podem aprofitar els moments en què se'ns dóna la possibilitat de tenir-la. No la defugim! Es tracta, tal com deia Joan Maragall, d'un procés de veure intensament un paisatge, un espai natural, observar-lo en conjunt i en detall, gaudir dels colors, de l'ambient ... I al mateix temps es tracta d'escoltar-se un mateix, deixar sortir els sentiments, els records que ens vénen espontàniament: potser pensarem en aquell noi o aquella noia que ens agrada, o serà un sentiment més difús d'alegria o de tristesa, sense motiu aparent. Deixem brollar els pensaments i els sentiments però alhora intentem que se'ns encomani una mica l'harmonia, la serenitat del conjunt d'allò que estem veient. És un doble moviment: cap enfora i cap endins que segurament ja hem experimentat més d'una vegada...

1.- Després d'haver llegit detingudament l'article “La paz de los campos” , busqueu en una bona edició completa o antològica de l'obra poètica de Joan Maragall els poemes “Pirinenques” i “Les muntanyes” .

Així podreu entendre millor l'experiència de la “fusió” o compenetració amb els elements del paisatge natural. El “prat ben verd” de “Pirinenques” o tota la muntanya i els seus elements al poema “Les muntanyes”. O la font de l'article “La paz de los campos” en la qual l'autor hi projecta la seva emoció i així la “personifica” d'alguna manera, la introdueix dintre seu.

Aquesta experiència la podem entendre en el moment de llegir-la si alguna vegada hem experimentat una cosa semblant. Però si no és així, aquesta lectura ens pot preparar per quan ens arribi un moment contemplatiu. Joan Maragall deia, en una ocasió, que la “contemplació” del paisatge natural pot semblar monòtona i avorrida, però que no ho és en realitat. Ell parlava com a persona que ha viscut sempre a ciutat i que veu la natura com a contrast al “paisatge urbà”, cases, carrers, tràfec, agitació, soroll, etc. Aquest paisatge aparentment estàtic, immòbil, del camp, de la natura, al bosc, a la muntanya, al mar, té una varietat i una riquesa de matisos, de moviments aparentment imperceptibles, que ens poden entretenir tant o més que un joc d'ordinador d'allò més elaborat i perfecte... Només cal tenir paciència i intentar posar-se a to, interiorment, amb els ritmes naturals que ens arriben per la vista o l'oïda (això és el més difícil, posar una mica de pau als neguits i preocupacions de cada dia).

Més endavant, un cop “exercitats” en la contemplació del paisatge natural, podrem fins i tot veure la ciutat amb uns altres ulls, el barri, el nostre carrer, el moviment incessant talment com un element natural comparable al bosc, al vent, a les muntanyes, al mar esvalotat o tranquil.

És qüestió de portar aquests paisatges que hem vist per les vacances o de campaments, o per la finestra del cotxe, ben endins, com incorporats a nosaltres mateixos.

Si ens hi fixem bé, també nosaltres, per dins, tenim sentiments que es poden comparar a un prat ben verd i suau, o, per contra, a unes roques de muntanya punxegudes i esquerpes, o a un cim entre les boires. Tenim dies de tot, emboirats, calitjosos, o nítids i clars com quan bufa la tramuntana que tot ho neteja..Dies de sol enlluernador i de cel blau intens. O dies grisos i de pluja persistent.

També nosaltres passem, per dins, les nostres tempestes eixordadores, i després acabem veient sortir el sol i el cel blau entre els núvols. Quan passem la tempesta, sembla que no s'acabarà mai, però finalment acaba escampant. I veiem una claror nova, potser més intensa que abans de la tempesta.

2.- Busqueu dos exemples més de poesia de paisatge en un sentit semblant al que escriu Joan Maragall. Podeu triar en una bona antologia de poesia catalana contemporània, o poesia d'altres llengües traduïda al català.

Pregunteu o busqueu en els llibres quina relació té aquesta idea de la correspondència entre els estats d'ànim i la natura, amb el Romanticisme dels segle XIX a Europa. ¿Creieu que avui es pot dir el mateix? ¿Com penseu que ha evolucionat aquesta idea fins els nostres dies?

¿Creieu que això mateix que parlem de la poesia derivada del Romanticisme, també es pot aplicar a d'altres activitats artístiques? (pintura, música) Poseu algun exemple que conegueu.

3.- Intenteu recordar un dels últims cops que heu pogut experimentar un "moment de contemplació" semblant al que hem descrit aquí :

- Feu un escrit d'un full explicant aquesta experiència. Intenteu fer servir un llenguatge de "prosa poètica" tal com ho fa Joan Maragall en l'article "La paz de los campos".

EL INGENIERO

La importancia del progreso material pocas veces es bien comprendida. A menudo se la exagera hasta el punto de no reconocer otro progreso que el material en sí mismo; y otras veces se la desconoce considerando los adelantos de la vida práctica y de la industria como insignificantes para el bien humano, y hasta anatematizándolos por los males que causan. Hay en esto períodos de moda en uno u otro sentido, y hasta fanáticos hay de uno y otro lado como si se tratara de dos sectas contrarias.

¡Oh el vapor!, ¡oh la química!, ¡oh la electricidad, los ferrocarriles , el telégrafo, los explosivos, los microbios...! Esto es el progreso, no hay más que eso, nada más necesitamos: lo demás, pamplina : la ciencia nos ha emancipado de todo otro dominio, nuestro siglo es el del progreso, la Humanidad avanza, etc,etcétera.

Así hablan unos; así hablan la mayor parte en los grandes momentos de embriaguez progresista; y entonces toda otra cosa es desdeñada: la religión es fábula, la poesía enfermizo entretenimiento, el arte fantasmagoría, la filosofía vano ensueño, el espíritu menos que sueño..., humo, nada. Y la fuerte corriente penetra la religión misma, el arte, la filosofía, las conciencias. Es cuando los predicadores suben al púlpito del templo a discutir teorías científicas, a llevar la fe por los caminos de la experimentación y del análisis, a mostrarse tan sabios como los sabios, esto es, tan químicos como los químicos. Y los poetas entonan odas -dicen ellos- a la locomotora y a la geología; y los dramaturgos ponen por héroes de su teatro, no más a Edipo Rey, ni al caballero de capa y espada, ni al soñador melenudo, sino al héroe moderno, al ingeniero, al millonario, al pobre obrero (esto va en gustos) ; y en las tablas no se oye hablar más que de binomios y turbinas, de vertiginosas jugadas de Bolsa, de la suprema nobleza de la mano encallecida, y de la omnipotencia, en fin, del cheque y de la máquina. Los artistas, por su parte, desdeñan el prado florido, y la escena histórica, el pasmo amoroso: quieren ser *de su tiempo* -como si pudieran ser de otro- y encienden fraguas en la tela, y levantan grúas, y reflejan laboratorios y salas de disección, componen rudas alegorías con áncoras y ruedas dentadas y palos de telégrafo, haciendo con

todo ello un trono al nervudo obrero irradiando en fulgores de apoteosis. Los filósofos y moralistas y todo el mundo, dejándose de anticuadas especulaciones ideales, buscan en la biología y en la estadística el fundamento de su propia conciencia y el de sus futuras lucubraciones; y el derecho deriva en economía política y la moral en *struggle for life* - así, en inglés y no hay más Dios que el dato.

Pero ésto acaba por cansar a mucha gente; algunos empiezan a reaccionar con gran ímpetu, los soñadores de talento se ponen de su parte, los temperamentos delicados les siguen, y una nueva moda empieza.

¿Qué va ganando la Humanidad con tanto progreso? ¿De qué sirve poder ir de una parte a otra en menos horas que días se necesitaban un siglo atrás? ¿A qué esta fiebre por saber en un instante lo que pasa en todo el mundo? ¿Qué ventajas nos han traído las grandes industrias sino empeorar la suerte del obrero? La química ha producido más desastres que utilidades, y el microscopio nos ha vuelto maniáticos sin resolernos, al fin, problema esencial alguno. ¡ Ah ¡ dichosos tiempos aquellos en que se ponían dos o tres semanas para ir de París a Madrid, y se tardaba muchos meses en saber lo que pasaba en Rusia, si era que se llegaba a saber nunca. ¡ Oh ¡ la tranquilidad de vivir cada uno en su casa con el pequeño telar de mano o el raro *in-folio*, y acostarse al obscurecer y levantarse con el alba; y el buen pan hecho en casa, y la camisa del hilo que hiló la abuela, de su rueca junto al hogar, y las costumbres patriarcales; ¡ y todos ignorantes, y todos felices!

Así hablan a su vez los temperamentos reaccionarios o delicados; y muchos sabios filósofos empiezan a advertir que todo nuestro progreso ha sido una cosa muy superficial y secundaria, que el espíritu humano no está más avanzado que en tiempo de Abraham, que a la estadística se le hace reflejar lo que se quiere según como se la mira, que la economía política de todo tiene menos de ciencia, y que el misterio del origen y fin del mundo y del hombre es tan misterio como antes. Entonces los artistas arrinconan la imagen del nervudo obrero y la rueda dentada, y evocan fantasmas de mujeres sin carne en claros de luna de ensueño; y los poetas retiran de las librerías sus poemas del carbón de piedra, para dar sus poemas del lirio y de la rosa; y en los teatros el ingeniero y el obrero pasan a figurar entre los comparsas, para que avancen al primer término el jovencito histérico, la mujer símbolo, el niño lisiado, o dejar

simplemente el escenario vacío donde el público sienta pasar el inefable misterio que es lo único digno de ser vivido en el mundo. Y a la química, y a la mecánica, y a la estadística, y al telégrafo, y al pararrayos mismo que los parta un rayo.

Pero hay otros tiempos, o debe haberlos, y en ellos creo que empezamos a estar, en que un mejor sentido de la vida penetra en todos los hombres; y entonces aquel falso dualismo se resuelve en una sola concepción del mundo, armónica y completa, y la ceguera de las sectas es desvanecida por los rayos de una luz más alta que lo ilumina todo por igual. Entonces se comprende que el progreso material es justamente el camino del espíritu humano hacia su norte, y que por serlo, y sólo por serlo, merece estima y glorificación.

Claro está que, en el fondo de la naturaleza humana, el alma que es principio de su esencia, no se inmuta porque los elementos naturales que rodean al hombre sean más o menos dominados por él; pues el alma, que es de naturaleza eterna, mora en la eterna paz. Pero no vivimos en un mundo de almas puras, sino que de él ha arrancado el nuestro, y la naturaleza humana es el misterioso camino (de vuelta a aquella primitiva pureza). El por qué este camino fue emprendido, ni cuáles sean su trazado y extensión, ni cómo al fin pueda el alma volver a encontrarse a sí misma, no lo sabemos; pero universal es el presentimiento de que estamos en tal camino, y en él ya no es indiferente considerar las jornadas del avance. Este avance se llama el espíritu humano, y consiste en el dominio y asimilación de cuanto se le opone o le acompaña en el presentimiento de su fin, arrastrándolo hacia él consigo. Esta tarea única se descompone en múltiples aspectos: en ella encuentran su lugar la religión, recordando el origen y el fin divinos; la filosofía y las ciencias especulativas, tratando pacientemente de comprenderlos; el arte y la poesía revelándoles en formas y palabras inspiradas en su intuición sentimental al través de lo contingente; las artes y las ciencias prácticas, en fin, la industria y el trabajo manual o mecánico, apoderándose de esta contingencia que llamamos materia, para adaptarla a aquél dominio y asimilación, para espiritualizarla haciéndola entrar en el fin humano.

Éste es el que llamamos progreso material. Ved, pues, si es noble, si es trascendente. El alma de Platón no era, ciertamente, inferior al alma del mayor

filósofo que pueda producir el mundo moderno; pero este mundo nuestro está, indudablemente, más avanzado en el camino humano que el mundo griego. La imprenta, que fue un descubrimiento industrial, ha difundido la idealidad entre los hombres; el vapor les ha emancipado de mucho esfuerzo corporal y, poniéndoles en más rápida comunicación, ha hecho más activa y fecunda la solidaridad humana; el telégrafo permite vivir idealmente, en un instante, la vida social del mundo entero; la química, la mecánica, multiplican el conocimiento y el dominio de toda materia orgánica o inorgánica; y la más pequeña industria libera al hombre de una u otra atadura material y favorece la constante ascensión de su espíritu.

Y el hombre, que puede leer fácilmente las más altas palabras que en el tiempo y el espacio se hayan pronunciado, y vive en pocos días la vida de Londres y la de Nueva York, y la de los pastores del Tíbet, y que desde su casa oye la palpitación de todo el mundo civilizado en veinticuatro horas, y sabe cómo se mueve su sangre, y cómo las estrellas en el firmamento, y - diré todavía - lleva una caja de fósforos en el bolsillo, forzosamente ha de ser muy otro hombre que el que consideraba la esclavitud de derecho natural, y enemigo a todo el que quedaba fuera de las puertas de su ciudad, e ignoraba por mucho tiempo o para siempre lo que sucedía más allá de veinte leguas a la redonda, y no sospechaba la circulación de su sangre, ni la vida de los astros, ni la virtud industrial de la piedra que ponía en su honda para derribar al enemigo. Si; el hombre de hoy es muy otro hombre que el de ayer. ¿Mejor? ¿Peor? Diré: puesto que vive más extensamente, más hombre; por tanto, mejor; y mejorado por el progreso material.

Y a todas aquellas acostumbradas objeciones a este progreso por los males que cada avance trae consigo (los daños de la imprenta, de los explosivos, de las aglomeraciones industriales, etc.), contestar que el fin del hombre no es el bien presente, ni el mundo acaba en él; y que todos estos males del progreso el mismo progreso los cura con más o menos tiempo. El espíritu humano es una herencia que nos vamos transmitiendo, acrecentada por el esfuerzo y dolor que en ella hemos puesto. ¡ Por qué crisis no pasarían nuestros padres cuando la fuerza del vapor aplicada a la industria trastornó todas las condiciones del trabajo!

Cuántos millares de obreros verían amenazado su pan de cada día por la máquina, su frío rival; y cuántos pequeños industriales sucumbirían a la competencia del nuevo procedimiento, y cuántos grandes a las erradas cuentas de los primeros ensayos? Y todas estas calamidades fueron de sobra compensadas con los beneficios que nosotros hemos reportado de ello; el mayor desarrollo industrial, los mejores jornales que hoy puede reunir una familia obrera, el abaratamiento de muchas cosas útiles o necesarias. Cierto que el mundo industrial creado por el vapor contiene todavía males enormes y ocasiona grandes dolores e injusticias; él ha aglomerado a los obreros en una vida artificial y malsana para el cuerpo y para el espíritu, ha fomentado el acaparamiento de las industrias en unas pocas manos poderosas, ha perturbado la paz de los campos y ha exacerbado la lucha social en las ciudades, rebajando la vida individual y soliviantando muchas malas pasiones; pero también en aquellas aglomeraciones malsanas los obreros han aprendido una solidaridad social que representa un gran avance del espíritu humano y lo promete aún mayor; también el acaparamiento capitalista ha permitido grandes empresas de resultado beneficioso para todos; y también este mismo bullir insano de las ciudades ha dado lugar a nuevos descubrimientos que, como el de la transmisión eléctrica de la fuerza a distancia, por ejemplo, devuelvan quizá a no tardar el obrero a la paz de su casa en el campo saludable, fuera de la dependencia del trabajo en rebaño, y disuelvan esos grandes centros de corrupción, dando a la vida social una faz y un sentido completamente nuevo, y resolviendo inesperadamente muchos problemas que ahora parecen insolubles. Nosotros vivimos de lo que otros penaron; otros aún vivirán mejor de lo que nosotros luchamos y sufrimos.

Esta es la ley del progreso material, la ley misma del espíritu humano. Sólo no viéndolas identificadas se puede alternativamente maldecir de aquél por los males que ocasiona, o glorificarlo neciamente en sí, desligándolo del fin espiritual de la Humanidad. Pero considerándolo en el conjunto de este fin, el progreso material es cosa tan santa como la religión, como la ciencia, como el arte y la poesía, como la vida misma, que con todas estas actividades se integra y que ninguna puede desdeñar porqué de ninguna puede prescindir, ya que todas ellas no son sino aspectos de una sola y misma cosa; el camino de lo circunstancial hacia lo eterno.

PROPOSTES D'ACTIVITATS A L'ARTICLE "EL INGENIERO" DEL GENER DE 1905

Joan Maragall en les seves "Notes autobiogràfiques dels 25 anys" expressava les típiques idees de la joventut neoromàntica de la fi de segle, amb vocació artística, que avorria i menyspreava el progrés tècnic com quelcom prescindible i secundari.

Més endavant en la maduresa – aquest article que comentem està escrit als 45 anys- matisarà molt aquelles expressions de joventut. Per una banda reconeix les modes oscil·lants a favor i en contra del progrés tècnic i científic, una mena d'actituds que ja formen part de la "modernitat" . Per altra banda intenta posar en el lloc que li pertoca l'avenç científic i tècnic.

Des de la seva perspectiva que creu en el procés ascendent de la matèria cap a l'esperit, el que hem anomenat el procés d'espiritualització de la matèria, defensa el paper dels avenços tecnològics com una part integrant i necessària del progrés general.

Parla dels prejudicis que molt sovint han provocat a curt termini els descobriments i els avenços científics i tècnics. Els trastorns que havia portat la Revolució industrial, posem per cas. Però acaba defensant aquests avenços des de la seva perspectiva vitalista: és cert que des del punt de vista "espiritual" no hi ha molta diferència entre "l'ànima " de Plató i la d'un filòsof contemporani. I que les qüestions de fons que preocupen l'home continuen sent les mateixes que molts segles enrere. Però és evident que els avenços científics i tècnics permeten una intensitat i una extensió de la vida d'un més gran nombre de persones : es pot viure més intensament i més anys i això sol ja justifica el progrés material. També és cert que Joan Maragall no va viure les grans "perversions" del progrés aplicat a les Guerres Mundials, amb la seva culminació: la bomba atòmica i els perills ecològics que han vingut després. Participava encara de l'optimisme una mica ingenu de la burgesia en la seva fase ascendent. Però ara se'ns fa evident , més que mai, la imbricació indestruable – en el món de la globalització i la interdependència més i més

gran- entre el progrés tecnològic, el benestar i l'educació i, de retruc, el progrés espiritual de la humanitat.

Caldria potser relativitzar aquesta confiança i aquest optimisme pel que fa a l'adequació entre progrés material i espiritual , que no es produeix de forma automàtica i que exigeix molts esforços i sofriments. Però potser caldria reconèixer, en aquest sentit, les idees fins a cert punt visionàries de Joan Maragall. Per exemple quan s'imagina un futur en què la transmissió d'energia a distància acabarà permetent la descongestió de les aglomeracions que havia provocat la Revolució Industrial. No es podia imaginar ni remotament el que seria la xarxa informàtica mundial i les possibilitats que dona internet, precisament, per a un treball més individualitzat i tranquil des de casa.

En tot cas, el que sí cal extreure d'aquest article i que sembla quelcom evident i no ho és tant, és la necessària subordinació del progrés material a l'espiritual i l'esforç continuat per anar adequant aquest progrés material a una més gran elevació espiritual.

El perill de valorar el progrés científic i tecnològic en si mateix, per si sol, fins a acabar-lo considerant com la gran "panacea" que ho ha de resoldre tot, és el que cal evitar . El que constatem ara mateix és que si, per una banda el mal ús del progrés tecnològic pot portar a quotes d'aberració i perversió inimaginables, per altra banda aquest mateix progrés porta a unes immenses possibilitats de formació i autoconeixement, comunicació i creativitat com mai abans s'havien donat.

És per això que els punts de referència, els criteris, els valors, en definitiva, són tan importants per fer un bon ús dels avenços tecnològics. Cal tenir una "orientació" , un "nord", un "excelsior", per dir-ho amb les paraules de Maragall, per aprofitar els avenços científics i tecnològics en el bon sentit. I d'aquesta manera tornem a posar en primer pla el tema del "procés de personificació" : aquest treball de combat interior i aprofundiment en el nucli personal insondable que cal reconèixer en un mateix i en els altres, com a fita a la qual cal subordinar tota la resta.

1.- ¿De quina manera influeixen els avenços tecnològics en la nostra vida quotidiana? Trieu alguns d'aquests avenços més recents i intenteu explicar en quins aspectes han modificat la nostra vida en relació a l'època dels pares o dels avis.

2.- Si observem algunes de les pel·lícules amb molts efectes especials que actualment tenen més espectadors, ens adonarem que sovint són el que s'anomena "remakes", versions adaptades de pel·lícules de fa temps : ¿com podem interpretar aquest fet? ¿Quin "simbolisme" pot tenir en relació a l'adequació entre el progrés tecnològic i els "continguts" o temes de fons que aquestes pel·lícules plantegen? ¿Quins comentaris heu sentit dels pares o avis quan comparen aquestes pel·lícules amb les versions originals que ells havien vist?

3.- Després d'haver llegit l'article de Joan Maragall amb atenció , ¿creieu que té raó quan diu que l'home, la humanitat, pot viure més "extensament" (i més "intensament" diríem nosaltres) gràcies al progrés material, i que aquest progrés ha millorat els homes i dones en general?

4.- Busqueu en les "Notes autobiogràfiques dels 25 anys" del mateix autor, les referències al progrés material i compareu-les amb les afirmacions de l'article "El ingeniero" que estem comentant. Busqueu en altres autors de la mateixa època – per exemple en Miguel de Unamuno en el pensament castellà, que també va conèixer Joan Maragall – algun text en què parli del progrés material. Demaneu orientació al professor.

LES TRES PREGUNTES*

Eren tres nenes que el pare llur els hi contava una rondalla, i quan va arribar cap a l'últim, dient que entrava al castell encantat un gegant molt decidit i de molta força, la nena més gran va fer aquesta pregunta:

-I aquest gegant, ¿era bo o era dolent?

Mes la nena mitjana interrompé dient:

-I tot això que ens conteu, és veritat?

I la més petita, sense voler-se entendre de res més, preguntà, frisant:

-I què més? què més?...

El pare, llavors, féu:

Primer contestaré a la gran. Em preguntes, filla meva, si aquell gegant era bo o dolent. Qué vols que et diga? No et pensis pas que els gegants, ni tots els homes, estiguin així tan ben partits com en dos ramats: uns tots blancs, altres, tots negres; uns bons del tot, altres del tot dolents. No: només Déu pot judicar així; però Ell ha dit als homes: «No us judiqueu». I fins d'Ell mateix s'ha dit que vindrà a judicar, no als bons i als dolents, sinó als vius i als morts. I encara que ens han ensenyat que els vius seran els que visquin la vida de la gràcia, és a dir, que vindran a ésser els bons, i els morts, els dolents caiguts en la mort dels pecats, aquesta mort i aquella vida estan en el misteri del judici de Déu, i no podem pas dir que sien la bondat i la dolenteria tals com nosaltres les podem entendre.

Ben segur que en el teu cor, filla meva, hi ha un sentit que et mou a aprovar o desaprovar els actes humans, segons ells sien, i que, segons aquest sentit, diràs, innocentment, que els uns són bons i els altres són dolents; però a l'home que hagi fet els uns o els altres, el teu cor tremolarà si vol judicar-lo bo o dolent per sempre, si vol dir que serà viu o mort davant de Déu. El que un home mati a un altre home, sempre et semblarà mala cosa i avorrible; però en quant al qui ha fet la mort, ten compte!, perquè cada home és un secret de Déu. Els altres homes podran judicar a aquell segons les lleis humanes i posar-li una pena humana; però mal podran judicar si aquell home és del tot bo o dolent.

Ja me n'he adonat moltes vegades d'aquest tirat que tens a fer-te un judici definitiu i acabat, no solament de cada home, sinó també d'aquells

conjunts en què els homes s'apleguen i es parteixen els uns dels altres. Com és ara, si dos pobles es fan la guerra, vols saber de seguida quin té la raó i quin no; i el mateix dels partits i de les classes de gent que hi ha en un poble: com si en tu hi hagués un deler de justícia clara i de posar tot el teu cor d'una sola banda; o bé és, que, en la teva inexperiència de la vida, tota temerosa, volguessis saber de qui et pots fiar i de qui no. Doncs, bé, jo et dic que et fiïs del teu cor en cada moment, i en el que ell et manqui no et fiïs de ningú; perquè no hi ha ningú tan bo que no puga enganyar-te, ni ningú tan dolent que no et siga germà. I de qualsevulla jo et diria, com aquest gegant de la rondalla: que ell obrarà com a gegant que ell és, i tu el coneixeràs per les seves obres; però mai tant, que no hakis d'estar sempre a punt de mudar de pensar pel que encara puga fer.

Havent acabat de dir això a la noia més gran, seguí el pare, encarant-se a la mitjana:

Em preguntaves si tot el que us anava contant era veritat: Sí, que és veritat; però no et pensis que sia d'una veritat com la d'aquesta taula o la d'aquestes cadires en què seiem; perquè hi ha un món de les coses que veiem i toquem i un altre que no es veu ni es toca. I tan veritat és un com l'altre; i quan sies més gran, fins comprendràs que moltes coses que no es veuen ni es toquen són més veritables que aquestes cadires i aquesta taula. Doncs bé, les rondalles passen en aqueix món invisible i dins d'ell tenen una realitat molt ferma.

¿Que et penses que no t'he vist moltes vegades aquí fora al jardí, jugant amb les teves germanes, entremig de coses tan veritables com són els arbres les flors, les parets i moltes altres que es veuen i es toquen, però que jo coneixia en els vostres ulls que les teníeu ben lluny del pensament? Les miràveu i no les vèieu, les tocàveu i no en fèieu cap cas, perquè el que teníeu al cap era el joc, i en ell vèieu i tocàveu el que no us estava present però que era per vosaltres tan veritable que us privava de veure allò que teníeu al davant; i així el que us passava pel cap era més veritat, per vosaltres, que no pas el que tocàveu amb les mans.

I quan jugues amb la nina que tens ¿oi que hi veus quelcom més del que hi ha en la nina mateixa? I quan arrenglereu les cadires perquè semblin una saleta tancada també veieu la saleta i no veieu les cadires; i quan estires

aquella corda que penja de la paret i dius als teus germanets: «Ara toco la campana», ¿oi que talment la sentiu tocar tant i com ells? I això que no hi ha tal campana per ningú més; però que si ho fos, estic cert que vosaltres no la sentiríeu pas amb més fe ni potser amb tant delit. I és que aquella campana toca en aquell món que t'he dit, en aquell món en què viuen els vostres jocs; i ara digue'm si la tal vida no és per tu, llavors, més forta i veritable que el menjar i el beure en aquesta taula.

Doncs, aquest món, aquesta vida, aquesta veritat, és la de les rondalles. Cregues, doncs, que és veritat tota rondalla que et sembli que et fa viure més i millor de l'usat que tu hi voldries viure dintre d'ella, que quan te la contin pensis: -Això hauria d'ésser-; perquè des del moment en què ho dius, allò ja és, d'una manera o altra; i pot pesar en la teva vida més que totes les coses usuals. Però si, al contrari, la rondalla que et conten no la sents passar dintre teu, si no t'augmenta la vida si més aviat te sembla que et destorbi de viure, no te l'escoltis més, riu-te'n, oblida-la, perquè allò no que no és veritat de cap manera: i encara que hagués succeït de debò, des del moment en què el teu cor s'hi posés en contra, ja fóra per tu com si no hagués succeït mai ni pogués succeir.

I bé, pare, ¿què més del que ens contaves? saltà la noia petita, que encara no podia entendre aquestes coses i es delia per a saber la fi de la rondalla.

-Per avui, res més, filla- féu el pare- Sempre hem de deixar alguna cosa per demà; així te n'aniràs a dormir amb l'esperança...

1909

PROPOSTES D'ACTIVITATS A L'ARTICLE "LES TRES PREGUNTES"

La versió original d'aquest text que proposem es troba al Volum II pàg. 291 i és un article publicat el 19-12-1905, en castellà. Aquesta versió en català va aparèixer en el llibre per a infants "Tria" (Ed. Dalmau Girona, 1909) i es troba en el Volum I pàg.713. Hi ha uns canvis remarcables en la versió catalana en què, pel fet d'anar adreçat a un públic infantil, es retalla sobretot la introducció de l'article en castellà. Una introducció en què l'autor fa una referència a una escena de l'obra de teatre *Solness, el constructor*, d'Ibsen. L'escena en què Hilda demana a Solness que faci realitat la visió que li va donar en la seva infantesa, fins i tot a costa de la seva vida. Treu a reluir aquesta escena per exemplificar el delicat compromís en què es troba quan les filles li fan les tres preguntes que simbolitzen els enigmes proposats per la moral, la ciència i la poesia.

L'article no necessita massa comentari perquè les reflexions que hi apareixen ja són un comentari clar: reflexions de tipus moral i literari que, potser de cara als alumnes d'avui, caldria acompanyar amb més exemples, més propers a la seva realitat.

1.- La moral

La primera pregunta tracta del tema del "bo i dolent", del "maniqueisme" implícit en moltes narracions infantils o no, i en una actitud "moral" que es pot perllongar en la vida adulta i que pot donar lloc a discursos polítics de conseqüències nefastes: per exemple quan el president Bush, després dels malaurats esdeveniments de l'11 de setembre del 2001, parlà de la lluita del "BÉ contra el MAL", per justificar els actes de revenja que es preparaven, sense matisar ni assumir la part de culpa dels Estats Units en les injustícies que han generat l'odi cec dels terroristes.

Joan Maragall, partint de la dita evangèlica que hom no pot judicar els altres i que només Déu és capaç de fer-ho, ajuda a entendre la barreja de bé i mal que tots portem i del màxim respecte al fons últim i lliure de l'home que ens impedeix de condemnar-lo irremissiblement.

En aquest sentit les activitats adients poden anar des del comentari d'un fet d'actualitat en què es demostrï l'actitud intransigent, engegada, fanatitzada d'un home o d'un grup d'homes envers un altre o uns altres, tractant de veure els punts febles d'unes i altres postures, fins a l'al·lusió a les referències

literàries en què es tracta de l'ambivalència bé-mal dins d'una mateixa persona: és el cas típic de la novel·la de R.L. Stevenson *El dr. Jekyll i Míster Hyde* o també la mateixa *Illa del tresor* del mateix autor, que forneixen exemples clars d'aquesta ambivalència.

En un altre article que proposem es tracta el tema polèmic de la pena de mort: l'article "La ciutat del perdó" escrit arran dels fets de la Setmana Tràgica, en què Maragall va adoptar una posició a contra corrent dels seus ambients demanant la no execució de Ferrer i Guàrdia i altres condemnats. Té relació amb el manament evangèlic del "no judicar", i que, com diu el salmista, el fons del cor de l'home és impenetrable, només Déu el pot judicar.

Hi ha una pel·lícula que és un magnífic al·legat contra la pena de mort *Pena de muerte* de Tim Robbins amb Sean Penn i Susan Sarandon.

2.- La "veritat" literària o poètica.

La segona filla planteja el tema sempre interessant de la "veritat" de la ficció literària o poètica, en aquest cas d'una rondalla, gènere de la literatura popular. Joan Maragall treu a rel·luir la seva idea profundament "vitalista" aplicada a la valoració de la "bona" literatura: és aquella que "incrementa" el sentiment vital del lector, que li fa viure més i millor...que no vol dir, en absolut, que tot han de ser "flors i violes" però sí que en el seu conjunt l'obra literària o poètica no pot deixar un sentiment de depressió ni ha de rabejar-se en la tristesa. En tot cas, per acció o reacció ha d'arribar a l'intel·lecte i el cor i els ha de somoure en un sentit vital... En el sentit de donar una visió "completa" de la vida i no només parcial, esbiaixada, negativa... En aquest sentit Maragall és declaradament "anti-nihilista". La realitat ras i curt, sense un mínim alè de transcendència, ja s'encarrega, en la vida personal de cadascú i en la vida col·lectiva dels pobles de fornir-nos negativitat i nihilisme. Justament la literatura, la poesia, és una de les coses que ens pot revifar aquell fons de "veritat, bondat i bellesa", de felicitat, en definitiva que tal vegada hem pogut viure quan érem infants, en els moments atemporals dels jocs: aquelles realitats il·lusòries que per als infants són més reals que allò que es pot tocar i sentir materialment.

Una pel·lícula recent, *La vida es bella*, il·lustra més o menys encertadament aquesta idea i pot servir de referència per explicar als alumnes el que vol dir Joan Maragall en la segona part de l'article.

És un tema delicat per a les edats adolescents dels nostres alumnes,

justament quan es produeix el pas d'aquell món de les il·lusions infantils al contacte amb el món real i cru, que produeix indefectiblement desenganys, depressions, i és camp abonat per a les posicions nihilistes d'un o altre signe i que caldria tractar amb l'exigència i la consideració adequades, fent despertar al màxim el gust per la bona literatura tal com l'hem definida abans, és a dir donar-los elements que puguin ser punts de referència, taulons on aferrar-se o amb què defensar-se de l'allau de missatges que des del món "real" s'encarreguen constantment de recordar-nos que "tot és horrorós".

LA CIUTAT DEL PERDÓ (fragment)

Algunes nobles veus que aquí mateix s'han alçat i altres que n'he sentit per altra banda m'han demostrat que a Barcelona hi ha voluntat d'amor. Mes en totes aquestes veus, aixís com en algunes menys amoroses, un xic iròniques, que també he sentit, hi batega o apareix clarament en un to o altre aquesta pregunta: -¿I quin ha d'ésser l'objecte del nostre amor, redemptor de la ciutat?- Jo diria: -El que el cor vos diga en cada moment.- I quan tristament pressento que més d'un hauria de respondre'm: -És que en aquest moment el cor no em diu res!

¿El cor no vos diu res, ara, mentres estan afusellant gent a Montjuïc solament perquè en ella es manifestà amb més claredat aquest mal que és el de tots nosaltres? ¿El cor no vos diu anar a demanar perdó, a genollons si convé, i els més ofesos els primers per aquests germans nostres en desamor que volien aterrar per odi aquesta mateixa ciutat que nosaltres els deixàrem abandonada per egoisme? Estem en paus, doncs. ¿I ells han de pagar la pena només perquè la seva acció cau dintre un codi, mentres la nostra inacció és tan baixa que ja no pot caure enlloc? Aneu a demanar perdó per ells a la justícia humana, que serà demanar-ne per vosaltres mateixos a la divina, davant de la qual sou potser més culpables que ells. Com vos podeu estar aixís tranquils a casa vostra i en els vostres quefers sabent que un día, al bon solet del dematí, allà dalt de Montjuïc, trauran del castell un home lligat, i el passaran per davant del cel i del món i del mar, i del port que trafiqueja i de la ciutat que s'aixeca indiferenta i poc a poc, ben poc a poc, perquè no *s'hagi d'esperar*, el portaran a un racó de fossó, i allí quan toqui l'hora, aquell home, aquella obra magna de Déu en cos i ànima, viu, en totes ses potències i sentits, amb aquest mateix afany de vida que teniu vosaltres s'agenollarà de cara a un mur, i li ficaran quatre bales al cap, i ell farà un salt i caurà mort com un conill... ell, que era un home tan home com vosaltres... potser més que vosaltres!

¿Com vos podeu estar a casa vostra, i asseure-us a taula voltats de fills i posar-vos al llit amb la muller, i atendre a vostres negocis, i que aquesta visió no se us posi al davant i no us nuï el mos de pa en la gola, i no us glaci el petó als llavis i no us privi d'atendre a tota altra cosa que no sia ella?

I això no us despertarà l'amor? ¿Encara preguntareu quin puga ésser son objecte, ara, de seguida? ¿Doncs quin altre que aquest? ¿Com podeu pensar en res més del món ara com ara? ¿Ni com heu pogut deixar passar tant temps? I mentrestant ja han mort aixís tres homes, i els que s'esperen...! ¿No la sentiu la germanor amb aquests infeliços? No ho vulgueu saber lo que han fet: mireu-los només a dintre els ulls: vegeu! sou vosaltres mateixos: un home com vosaltres; amb això n'hi ha prou: capaç de tot el vostre bé i de tot el vostre mal: com vosaltres del seu. An aquest home, jo no dic que se'l deixi anar i se l'abandoni i se'l torni lliure al seu odi i a les seves malifetes: no, an ell com a nosaltres, ens convé ésser presos d'una manera o altra, i redreçats baldament sia a cops de mall, i pastats tots plegats de cap i de nou en l'amor de la ciutat nova encara que sia amb gran sofriment d'ell i nostre, mentres el sofrim junts; però, en compte d'això, ¿matar-lo, matar-lo fredament per un tràmit senyalat i a una hora fixa, com si la justícia humana fos quelcom segur, infal·lible, definitiu com la mort que dóna? què us en sembla?

Si an aquest home l'haguéssiu mort batent-vos com a lleons amb ell al peu d'una barricada o a la porta d'una iglésia, jo no us en podria fer cap càrrec, perquè en tal combat hauríeu demostrat el vostre amor a alguna cosa, exposant la vostra vida pel vostre ideal; i per l'amor d'un ideal i sa valentia podem ésser absolts de moltes coses. Mes ara, qui us absol? ¿On és el vostre ideal, el vostre amor i el vostre sacrifici? ¿on l'heu demostrat el vostre valor? Doncs no vulgueu ésser covards dues vegades. Si llavores el vostre valor havia d'estar en les armes, i no el tinguéreu. Tingueu-lo almenys ara en el perdó, que és ben bé l'hora.

I ja ho veureu: les vides que haureu salvat us semblaran obra vostra; i an aquests homes que haureu arrencat de les portes de la mort, vos els estimareu com a fills; i ja no els perdreu mai més de vista; i allà on siau us cuidareu d'ells i dels seus semblants, i vostre amor els forçarà a l'amor; i sols per aquesta obra de perdó amb què començareu, Barcelona ja començarà a ésser una ciutat. Perquè els de fora que ho sàpiguen no diran pas -que no ho puguen dir!-: -An aquest i an aquell els salvaren i redimiren aquests o aquells, els blancs, els negres o els rojos;- sinó que hauran de dir: -Barcelona ha demanat i obtingut el perdó dels seus condemnats a mort. I

per bombes que després hi hagi, Barcelona ja no podrà ésser dita la «ciutat de les bombes»; sinó que l'anomenada us vindrà d'una altra cosa que és més forta que totes les bombes plegades i que tots els odis i que tota la malícia humana: l'anomenada us vindrà de l'amor, i Barcelona serà dita: «la ciutat del perdó», i des d'aquell punt i hora començarà a ésser una ciutat. Doncs comencem-la: Al Rei que pot perdonar, als seus Ministres que poden aconsellar-li el perdó, als jutges que poden temperar la justícia amb la pietat: Perdó pels condemnats a mort de Barcelona! Caritat per tots! I bella cosa fora que comencessin els més ofesos.

10-X-1909

Aquest article fou enviat a «La Veu de Catalunya» per a la seva publicació, un temps abans de l'afusellament de Ferrer i Guàrdia, però a aquest diari no li fou permès de publicar-lo.

PROPOSTES D'ACTIVITATS A L'ARTICLE “LA CIUTAT DEL PERDÓ”

Aquest article forma part d'una sèrie de tres articles que Joan Maragall va escriure després de la “Setmana Tràgica” del juliol de l'any 1909. Són articles que expliquen la seva posició arran dels fets: la revolta popular contra el recrutament de soldats per a la guerra d'Àfrica que va degenerar en la crema d'esglésies i convents, quan el moviment es va trobar al carrer sense cap líder ni partit que es posés al davant i orientés la indignació de la gent.

El primer dels articles , “Ah! Barcelona...”, és de l'1 d'octubre del 1909, i és un comentari a la pastoral del bisbe Torras i Bages escrita arran dels fets. És una constatació del molt que li falta encara a Barcelona per a ser una autèntica “Ciutat” i que ha mostrat la seva debilitat tant per la revolta popular destructora com per la dimissió i absència dels grups o classes que haurien hagut d'orientar i donar un sentit a l'esperit de revolta. Maragall insisteix en la seva idea expressada en altres ocasions de la “redempció pel dolor” , del sofriment que d'una manera o altra acaba abrandant una guspira d'amor vivificant. En el cas de la ciutat, s'hi adreça augurant-li bombes, guerra, etc... abans d'arribar a ser la que ha de ser.

És la mateixa idea que va expressar poèticament a “L'Oda nova a

Barcelona”, especialment a la segona part, escrita després dels fets de juliol. És una posició cívica que està molt lluny de l’optimisme i l’eufòria de l’unitarisme catalanista anterior, coincidint amb la “Solidaritat catalana” del 1906. Aquest és un Maragall exercint d’intel·lectual crític amb la seva pròpia classe burgesa, un intel·lectual que encara conserva el to d’un poema de la seva primera maduresa, “Paternal”, escrit poc després d’haver presenciats l’esclat de la bomba al Liceu de 1894 i que hom diu que és un poema d’influència nietzscheana. En tot cas no és la reacció típica d’un burgès d’ordre i conservador incapaç de veure més enllà dels seus interessos i que, atemorit, busca recer en la repressió a càrrec de l’Estat central. La seva visió és més rica i complexa i enclou l’autocrítica, les raons d’uns i altres... defuig el maniqueisme fàcil. Ja està d’acord, ja, amb el maximalisme cristià i evangèlic manifestat en la Pastoral del bisbe de Vic, però s’adona que encara s’està molt lluny d’aquella “valentia” quan encara no s’ha arribat a la valentia de comportar-se simplement com a “homes entre homes”. El tema del que ell creu que ha de ser “l’autèntic cristianisme” l’expressa de forma gairebé sublim en el segon dels articles escrits amb motiu de la “Setmana Tràgica”: “La iglesia cremada”, però aquest és un altre tema, com el de “l’escàndol” que va produir entre els benpensants barcelonins. El que ens interessa ara és valorar el tercer dels articles, “La ciutat del perdó”, que no es va arribar a publicar per la intervenció directa, sembla, del capdell del catalanisme conservador, Enric Prat de la Riba, i que hagués pogut canviar el curs dels esdeveniments. Perquè en aquest article, justament, es demanava, com hem vist, la no execució de la sentència de mort que pesava sobre Francesc Ferrer i Guàrdia, ideòleg i pedagog anarquista que s’havia agafat com a cap de turc, amb d’altres, i se’l feia responsable dels fets de “Setmana Tràgica”. Com a activitats possibles a l’aula, a partir de la lectura aprofundida d’aquest text, caldria desenvolupar dos tipus d’exercicis complementaris, que podrien variar en funció del nivell, edat, etc...

1.- Comentari de text

Per una banda caldria treballar en el sentit de la contextualització de l’article fent una bona explicació dels fets: existeix per a això un estudi immillorable, ja clàssic, de la Setmana Tràgica i de l’actitud de Joan Maragall en relació a la burgesia dels seus temps: *Maragall i la Setmana Tràgica* de Josep Benet.

La referència a aquest treball és indispensable. Com també caldria llegir - recitar, aprendre de memòria- el poema “Oda nova a Barcelona” del mateix Maragall.

2.- Valors morals

El tema de la pena de mort, tema d'implicacions extensíssimes i sempre actuals, malauradament, es planteja en aquest article a partir d'un fet històric relativament proper, del propi país, i pot servir per plantejar un exercici de “dilema moral” tal com es planteja en el programa de *“Competència Social” per al 2on cicle de l'Educació Secundària Obligatòria.* (“Habilitats cognitives. Valors morals. Habilitats socials” material publicat i cedit al Departament d'Ensenyament per la Consejería de Educación del Gobierno de Canarias) els autors del qual són Manuel Segura, Juana R. Expósito, Margarita Arcas Cuenca.

Aplicant l'esquema de discussió de dilemes morals, tal com apareix a la pàgina 45 del programa esmentat, podríem concretar-lo posant els alumnes en la pell d'un personatge històric com ara Enric Prat de la Riba, a l'hora de decidir si publica l'article de Joan Maragall o no, sabent que la seva publicació pot fer variar, mobilitzant l'opinió pública, la sort de Francesc Ferrer i Guàrdia. Es tracta, evidentment, de fer una bona “composició de lloc” i plantejant les pressions en un sentit o l'altre que podia rebre aquesta personalitat, per situar els fets en la seva dimensió real i per tal que les opinions expressades en els grups d'alumnes organitzats a tal efecte no caiguin en la fàcil unanimitat.

Tal com diu el programa esmentat , després d'un primer sondeig , es formen grups homogenis que argumentin cadascun en el sentit del “sí” , del “no” i del “dubto”. Se'ls deixa cinc o deu minuts perquè escriguin raons i arguments en un sentit o en un altre.Tot seguit reproduïm íntegrament el punt 3 (pàg. 46) de l'esquema de discussions de dilemes morals:

“... A continuació, tots els grups es reuneixen i cadascun llegeix les seves raons. Quan tots els grups han llegit les seves raons, l'educador va donant la paraula a tot el qui vulgui dir alguna cosa; és la discussió general, que pot allargar-se tot el que calgui i segons el temps disponible. L'educador pot fer alguna reflexió , si veu que la discussió decau, però no ha d'imposar al final la seva opinió; fins i tot és millor que no la digui , si veu que, per la seva

autoritat, influirà en els altres. Cal recordar que no es tracta d'inculcar valors ni esquemes de raonament moral, sinó contribuir al creixement d'aquests valors en l'alumnat.”

LA PANACEA

Esta distinción que solemos hacer tan terminante entre el cuerpo y el alma es hija de la soberbia de nuestra razón, que todo quiere reducirlo a sus pobres mecanismos y considerarlo dentro de las categorías bien deslindadas que le son precisas y a las que, sin embargo, escapa la vida en la inmensa riqueza de aquel misterio que es la mayor y la mejor parte de ella; y aquel pecado de soberbia nos lleva a tratarla tan mal que padece mucho.

Así, por ejemplo, solemos juzgar y decir con el mayor aplomo: "Para los males del cuerpo, el médico; para los males del alma, el director espiritual; para el cuerpo, medicina; para el alma, máximas, consejos, reflexión." Pero yo me atrevo a preguntaros: ¿Estáis seguros de saber bien lo que en vosotros es cuerpo y lo que es alma? ¿Estáis bien seguros de saber lo que de vosotros corresponde al médico y lo que corresponde al confesor, al maestro o al amigo? ¿No os entra a veces alguna duda de si la secreción de vuestra bilis es mejor regulada por la amable conversación del médico que por la droga que os receta al fin de ella, o de si las tinieblas de vuestro espíritu han sido disipadas más por el sano ejercicio de un paseo que por las reflexiones que en el curso de él os han sido hechas?

Yo creo que mientras vivimos en nuestra vida actual el cuerpo y el alma forman una unidad que no se puede desconocer sin grave daño: llamemos a esta unidad cuerpo animado o alma encarnada, lo mismo da, con tal que no la rompamos queriendo considerar cada cosa por su lado.

Cuando bañamos y purificamos y entonamos esto que queremos llamar exclusivamente nuestro cuerpo en el agua, cuando lo ungimos y vestimos y adornamos yo creo que también lo que llamamos nuestra alma queda purificada y entonada, y ungida y vestida y adornada en mucho, y que si lo hiciéramos con perfecta conciencia e intención de la integridad de nuestra persona, es decir, dejando toda el alma en el cuerpo, aquélla quedaría tan bañada y adornada como éste, porque en tal caso, esto es, presidiendo el acto tal conciencia e intención de unidad, no son cuerpo y alma, cosa y cosa, sino una sola.

Lo mismo digo de cuando se promueve en nosotros un gran bien espiritual que si entonces sabemos incorporarlo a nuestra unidad: es decir, que

si sabemos orar con los nervios y con los músculos y con la sangre, todo esto que llamamos cuerpo queda igualmente mejorado. Y si con un tal baño espiritual no queda nuestra piel materialmente lavada y resplandeciente, es sólo por una limitación que nuestra naturaleza impone a la energía de aquella conciencia e intención de unidad, no porque la trayectoria se detenga por si sola ni diverja un punto de su rectitud: que allí iría a parar si la naturaleza lo consintiera. Por no consentirlo parece a veces en la demanda; y entonces, no lo dudéis, la línea continúa más allá, aunque no sepamos cómo la perfecta unidad logra entonces toda su eficacia.

Pero ya sólo en lo que nuestra naturaleza consiente el logro es mucho y la unidad bastante manifiesta. Bien sabéis de cómo un enfermo se ha mejorado con sólo haberse trasladado del lugar donde enfermó a su casa; o por la simple presencia de una persona muy querida, o por una noticia buena. Pues yo creo que el beneficio promovido por estos hechos exteriores puede lograrse igualmente, y mucho más, con un acto interior, con un esfuerzo de conciencia de nuestra unidad personal, con una invocación a aquella cosa invulnerable, pacífica, eterna, que sentimos latir en el fondo de nuestra naturaleza, a aquello que es nuestra casa de eternidad, que es un infinito de amistad siempre presente, que es una buena noticia que nos está llegando si constantemente la escuchamos; es aquel sentirse seguro en la mano de Dios, sano o enfermo, en dolor o en descanso, muerto o vivo; aquella paz indestructible que no hay dolor, ni enfermedad, ni muerte, que pueda turbar; aquella cosa buena que nadie, nadie, ninguna criatura de Dios puede dejar de sentir si bien se atiende a si mismo, porque está en la masa de lo que hemos sido hechos. Y aquella cosa, entonces, no hay sino avivarla con la conciencia de ella, no hay sino como acurrucarse uno y meterse todo en ella, para sentir como nos abriga y nos modela y nos vuelve a hacer en ella de modo que sentimos la vida afluir otra vez, y, poco a poco, subir como una marea, invadiendo, difundiéndose por nuestros miembros hasta reintegrarnos en la sanidad y el vigor de todos ellos. Y si entonces nuestra naturaleza no consiente tanto, es igual, el beneficio no se pierde, estamos seguros de encontrarlo en otra parte. Pero en éste "es igual", en el anticipado goce de este beneficio, en esta seguridad de "la otra parte" está precisamente la mayor eficacia para conservarnos en ésta. En tal indiferencia está la mayor posibilidad, porque cuanto más todo nos es uno, más

fácil colocación hallamos en cualquier cosa. Cuanto más, recogíendome en mí mismo, digo: "Ya estoy muerto", más vida siento en mí, porque entonces, en el fondo de mi conciencia conozco que, del todo muerto, nunca podré estarlo; que ante la sola potencia de eternidad que se deja sentir en nosotros, con ser nuestra medida tan pequeña todavía para ella, la muerte es ya, sin embargo, una palabra vana.

Ésta me parece que ha de venir a ser una resultante ideal de sentirnos bien unos en cuerpo y alma dentro de nuestra naturaleza; y no estar, como ahora, tan torpes, que creamos que son dos cosas enemigas que hay que servir por separado. Y así, cuando por tratar de servir al alma mortificamos innecesariamente al cuerpo, la ira de éste se siente en el alma misma, porque, ¿qué otro órgano tiene aquí el alma para su función? ¿Qué más alma tengo aquí sino este cuerpo? ¿Con qué ojos veo esta puesta de sol que resplandece delante de mi ventana y me inunda de sentir, de eternidad, con qué nervios la siento, con qué cerebro la ideo, con qué corazón late en todo mi ser, sino con estos ojos, con estos nervios, con este cerebro y con este corazón de mi cuerpo, de este cuerpo que con tales usos se hace alma? ¿Cómo podré castigarle que no castigue el alma misma, si de antemano no he cometido la torpeza de separarlos? No quiero verlos sino unidos y entonces los dos serán siempre igualmente bien tratados.

Porque también es muy torpe y ridículo el otro extremo de los que atienden tanto a su cuerpo con regalos, con afeites y con drogas, que llegan a olvidar su naturaleza verdadera. Ellos bien dicen que no; dicen que es de tanto como tienen presente la necesidad de su buen estado para todo lo de la vida que lo atienden de esta manera. Pero yo lo que veo es que tal atención les quita toda otra: tan preocupados están en conservar en buen estado el martillo, que no les queda tiempo para batir el hierro. Y entonces yo pregunto: ¿para qué un martillo tan bonito?

Que tampoco es tan bonito, porque las cosas no se embellecen ni mejoran sino en su propio trabajo. Tratad de usar el cuerpo como alma y el alma como cuerpo y estaréis en algo de la unidad de su naturaleza y en su trabajo más propio, y por tanto en la única salud y belleza de toda ella.

16 – XI – 1911

PROPOSTES D'ACTIVITATS A L'ARTICLE "LA PANACEA"

És curiós comprovar que un dels últims articles escrits per Joan Maragall, un mes abans de la seva mort, reflecteixi més que mai, potser, aquest optimisme vital (i vitalista) que va conservar des que, arribat a la maduresa personal i literària, va escriure aquella "Oda infinita" que encapçala tota la seva obra poètica.

Ja ens hem referit a bastament en la introducció d'aquest treball a la privilegiada percepció que sembla probable que va tenir Joan Maragall d'aquest "fons personal", nucli últim i insondable, que acabava transformant tots els tràngols i tribulacions en un retorn a la pau interior, a un doll de joia inacabable que revifava el cos o l'esperit malmès per les adversitats. És a aquesta percepció que hem d'atribuir aquest optimisme impenitent i gairebé escandalós, que es va mantenint malgrat les crisis i vacil·lacions i que ell projectava a qualsevol realitat, país, paisatge, ciutat... És com un emmirallament del seu fons personal en els ritmes essencials del món, del cosmos, i que ell troba reflectits, per exemple, en una sonata de Beethoven. Llegiu l'article "La sonata de Beethoven" del 05-12-1905 (Obra Completa Vol. II pàg. 710) on descriu aquest procés: "La sonata de Beethoven es tempestad que pasa, es guerra que acaba en victoria, pasión triunfante de sí misma, el eterno dolor redimido." I afegeix: "...y todo esto en vuestra mano, que vale más que consuelo y sabiduría y espada".

És el mateix que continua dient en aquest article que ara comentem i que toca de ple un dels temes cabdals que ha influït de sempre en el pensament occidental des de la Grècia clàssica: la separació forçada de cos i ànima per les limitacions d'una mentalitat excessivament racionalista (o d'un racionalisme mal entès, que ha separat l'intel·lecte del cor) i la necessitat de tendir més i més cap a la consideració unitària de tota la persona, cos anímic o ànima corporal, i el descobriment d'aquest fons últim personal que ens fa arribar una notícia d'eternitat, de vida perdurable malgrat tots els tràngols, que ens pot revifar quan més abaltits ens trobem.

Aquestes idees estan a la base de tota la moda orientalista que ha envaït l'Occident en la segona meitat del segle XX, de moltes de les "medicines alternatives" que avui estan a l'ordre del dia, i fins i tot de l'anomenada "saviesa

del cor” de llarga tradició entre les esglésies cristianes d’Orient d’arrel patrística.

És l’esforç per superar les malvestats que per a la salut física i espiritual ha produït i continua produint aquella separació forçada. Cal estar atents a les realitats del món i practicar al màxim l’amor fratern, però ens cal aquesta mínima reconciliació interior, o reunificació i equilibri de les nostres facultats, per poder ser realment efectius en el nostre entorn immediat. Si no ens esforcem en aquest camí, continuarem construint aquesta mena de “torres” que són d’alguna manera el símbol d’aquesta “supèrbia de la raó” que ha provocat el ressentiment cec i fanàtic i que estaran una i altra vegada predestinades a l’enderrocament provocat o fortuït.

Aquest article podria formar part d’un “Programa d’Educació per a la Salut” però justament quan parlem de la inextricable unitat de cos i ànima , l’educació per a la salut (del cos) també s’ha de poder tractar en un treball “d’Educació en Valors” que en definitiva fa referència a la salut de l’ànima.

Hi ha moltes menes d’exercicis, de relaxació, de respiració... que , aplicats a l’aula, podrien il·lustrar mínimament les idees d’aquest article. Deixem aquest apartat obert i al criteri o tendència de cada professor o professora. Cada persona ha d’anar intuïnt on es troba els seu equilibri personal i què necessita per abastar aquests moments de “reconciliació”, “d’unitat” personal interior que li permetin “revifar-se” físicament, intel·lectualment, sentimentalment. Ha de practicar un bon “discerniment” i “autocontrol” per poder donar el bo i millor de les seves facultats, o recuperar-se dels excessos inevitables en un sentit o un altre a què ens porta el ritme de vida habitual a les grans ciutats. Per poder fer front, mínimament, a l’allau d’informació que ens cal “processar” cada dia. I anar aprofundint en aquest procés de “personificació” a què estem abocats tots i cadascun de nosaltres, sense excepció.

És tot això el que caldria transmetre als alumnes: el “desideratum” de tot tipus “d’educació en valors”, d’una “educació en valors” que fos realment completa i efectiva.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

Pel que fa a les Obres Completes de Joan Maragall, les que hem utilitzat per a aquest treball i que són les que apareixen citades en les fitxes del buidat, són, el Volum I, obra catalana, edició de 1981 (Biblioteca Perenne, Editorial Selecta) i Volum II Obra castellana, edició de 1960, (Biblioteca Perenne, Editorial Selecta). Actualment existeix al mercat una reedició d'aquests volums en rústica i més a l'abast econòmicament.

Edicions de l'obra original

MARAGALL, Joan, *Obres completes*, 25 vols. ed. Fills de Joan Maragall, Barcelona 1929-85

- *Obres Completes*, vol. I, Obra Catalana; vol. II, Obra Castellana, Barcelona, Selecta, 1960, 1970, 1981, "Biblioteca Perenne".
- *Prosa, poesia i teatre*, Barcelona, Ed. 62, 1985.
- *Poesia Completa*, ed. E. Bou, Barcelona, Empúries, 1986
- *Elogi de la paraula i altres assaigs*, Barcelona, Ed. 62, 1978, "MOLC", 1
- *Antologia poètica*, Barcelona, Ed. 62, 1981, "MOLC", 71
- *Nausica*, Barcelona, Ariel, 1983 Text establert sobre el manuscrit de l'autor per Carles Riba
- *Visions i Cants*, Barcelona, Laia, 1984, Introducció de Joan Lluís Marfany; Barcelona, Ed. 62, 1986, a cura d'Enric Bou
- *Articles polítics*, Barcelona, La Magrana, 1988, a cura de Joan Lluís Marfany
- *Antologia poètica* Tria i pròleg de Carles Riba, 4ª edició *Editorial Selecta, Barcelona, 1977*
- *Poesia. Edició crítica*. A cura de Glòria Casals. Edicions La Magrana 1ª Edició, Barcelona, 1998
- *Vida Escrita. Antologia de textos en prosa*. Ed. Aguilar Madrid 1959. Prólogo de Carles Riba.

- *Antologia poètica*. Edició de Pere Maragall , Ed. Bruño, Barcelona, 1994. Col. El Tinell

- *Antologia poètica*. Edició de Josep Vallcorba, Ed. Biblioteca Hermes- Clàssics catalans – Poesia Barcelona ,1999

- *Poesia*. Antologia traduïda al castellà per Angel Crespo. Introducció de Joaquim Molas.Ed. Planeta, Barcelona 1993.

Actes del Segon Simpòsium sobre l'ensenyament de les Ciències Socials, EUMO Editorial, Bellaterra 1991.

ALCOVERRO, R i altres, *El pensament a Catalunya*, Barcelona, El Llamp, 1987.

BENET, J., *Maragall i la Setmana Tràgica*, Barcelona, Ed. 62, 1965, "Llibres a l'abast"

BLASCO I BARDAS, Anna Maria *Joan Maragall i Josep Pijoan Edició i estudi de l'epistolari* Biblioteca Abat Oliba. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona , 1992

BOFILL I FERRO, Jaume *Poetes catalans moderns* Ed. Columna, Barcelona 1986

CASALS, G. *Joan Maragall . Deu rutes literàries* Argentona , 1995 Ed. L'Aixernadorn Lluís Marfany

CACHO VIU, V. *Els modernistes i el nacionalisme cultural 1881- 1906* Barcelona , La Magrana- Diputació de Barcelona, 1984

CARDONA, O. *Art poètica de Maragall* Barcelona, Selecta , 1971

CASTELLANOS, J. "*Modernisme i Noucentisme*" en *L'Avenç* ,núm.25, Barcelona 1980

CODINA, Víctor: *La festa a Maragall* Publicació de l'Escola de Teologia, 1974

COLOMINES i altres, "*La resposta catalana a la crisi i pèrdua colonial de 1898*". Generalitat de Catalunya

DIVERSOS AUTORS. "*El Modernisme*". Museu d'Art Modern de Catalunya

FERRATER, G., *Sobre literatura*, Barcelona, Ed. 62, 1979, "Cara i creu"

FUSTER, J., *Literatura catalana contemporània*, Barcelona , Curial, 1972,

"Documents de cultura"

GABANCHO P. *"Despert entre adormits"*. PROA, Barcelona, 1998

HERNÀNDEZ CARDONA, X., " *Ensenyar Història de Catalunya*". Col.I: El Llapis. Editorial Graó, Barcelona, 1990

MARAGALL i MIRA, P., "Paisatge i natura en Joan Maragall", en *Quaderns Fundació Joan Maragall* núm. 18, Barcelona , Claret, 1993

MARAGALL I NOBLE, G. *Joan Maragall. Esbós biogràfic*, Barcelona, Ed. 62, 1988, "Llibres a l'abast"

.MARAGALL I NOBLE, J, *La gloria y la fama. Reflexiones de Joan Maragall sobre el escritor*, Notas biográficas y selección de Jordi Maragall i Noble, Santiago de Chile- Madrid, Cruz del Sur, 1965-

- *El que passa i els qui han passat*, Barcelona, Ed. 62, 1985, "Llibres a l'abast"

- "Fe i cultura en Joan Maragall", en *Quaderns Fundació Joan Maragall* núm. 17, Barcelona , Claret, 1993

MARFANY, J. L. *"Aspectes del Modernisme"*. Editorial Curial. Barcelona, 1975

MIRACLE, J. *Joan Maragall. Poeta ,pensador i home de fe*, pròleg L.Amigó, Reus , Fundació Roger de Belfont, 1988

PLA, J., *Tres Biografies. Maragall, Pijoan, Pujols*, Barcelona, Destino, 1968 (Obra Completa , vol. 10)

PLA i ARXÉ, Ramon, *La poètica de Joan Maragall*. Quaderns de la Fundació Maragall n° 44, Barcelona, 1998

CAIROL, Eduard *Maragall i Novalis: poesia i experiència mística*. Quaderns de la Fundació Maragall, n° 51 , Ed. Claret, Barcelona, 2000

QUINTANA TRIAS, LI., *La veu misteriosa. La teoria literària de Joan Maragall*, Barcelona, Publicacions de l'abadia de Montserrat, 1996

"Biblioteca Abat Òliba", 173

ROMEU I FIGUERAS, J., *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*, Barcelona, Laertes-Diputació de Barcelona, 1984

SERRAHIMA, M., *Vida i obra de Joan Maragall*, Barcelona, Laia, 1981

- *Temps del modernisme*, Barcelona , Abadia de Montserrat,

1985

TERRY, A., *La poesia de Joan Maragall*, Barcelona, Ed. 62, 1963

TRIAS, E., *El pensament de Joan Maragall*, Barcelona Ed. 62- Banco Urquijo, 1982

- *La Catalunya ciutat i altres assaigs*, Barcelona, L'Avenç, 1984, "Signes"

UNAMUNO – MARAGALL., *“Aspectes del Modernisme”*. Madrid 1971

VALENTI Fiol, E., *El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos*, Barcelona, Ariel, 1973.

- *Els clàssics i la literatura catalana moderna* Ed. Curial, Barcelona, 1973. Pròleg d'Antoni Comas

VILANOVA, M., *España en Maragall*, Barcelona, Península, 1968

Bibliografia sobre educació en valors

Diversos Autors (equip de l'ICE UAB) *La veu de l'altre. Reflexions i experiències per educar en valors ètics* ICE UAB Barcelona, 2000

BLOOM, Harold *Com llegir i per què* Ed. Anagrama- Empúries Barcelona, 2000

CORTINA, Adela *El mundo de los valores* Editorial Buho

GISBERT, Sílvia *La lectura com a experiència educativa per a l'adquisició de valors i el desplegament d'habilitats cognitives i social.*

Memòria de la llicència d'estudis del curs 1998-1999

Departament d'Ensenyament Generalitat de Catalunya

MARTIN, X. ; PUIG ROVIRA, J.M *Materials d'Educació en Valors*. Fundació de Serveis de Cultura Popular, Barcelona 1996

MORAGAS, Jeroni de *L'infant i la persona* Col. Textos pedagògics, 41. Eumo Editorial. Vic, 1999.

PUIG ROVIRA, J.M. “Construcción dialógica de la personalidad moral” Article a la Revista Iberoamericana de Educación nº 8.

ROMILLY, Jaqueline *El tresor dels sabers oblidats* Edicions 62. Barcelona, 2000

SEGURA, M., *Educació Secundària obligatòria, 1er. Cicle i 2on. Cicle . Programa de Competència social. Habilitats cognitives.*

Valors morals. Habilitats socials.. Generalitat de Catalunya.

Departament d'ensenyament. Material cedit per la
Consejería de Educación del Gobierno de Canarias.

XIRAU, Joaquim *L'amor i la percepció dels valors* . Tarragona. Universitat de
Barcelona, 1936

- *Amor y mundo* Mèxic. Fondo de Cultura Econòmica, 1940 - *Pedagogia i Vida*
EUMO Editorial, Vic, 1999. Introducció i tria
de textos de Miguel Siguan i Soler.

Bibliografia curricular

Currículum Educació Secundària Obligatòria. Àrea de Ciències Socials

Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Maig 1993

Currículum Educació Secundària Obligatòria. Àrea de Llengua **Departament**

d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya. Maig 1993

C Currículums de Batxillerat (Llengua i Història) pendents de publicació

Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.

Orientacions per a l'elaboració d'un crèdit Educació Secundària Obligatòria i

Batxillerat. **Departament d'Ensenyament. Generalitat de Catalunya.** M

Models de crèdits per a l'ESO **Departament d'Ensenyament. Generalitat de**
Catalunya.

Models de matèries optatives de Batxillerat **Departament d'Ensenyament.**
Generalitat de Catalunya